

**ДОКУМЕНТ НА ЕВРОПСКАТА БАНКА
ЗА ОБНОВА И РАЗВОЈ**

**СТРАТЕГИЈА ЗА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Како што е одобрена од Бордот на Директори на состанокот одржан на 1 мај, 2013 година

Преводот на оригиналниот текст на документот е обезбеден од страна на ЕБОР единствено заради за олеснување на читањето. Иако ЕБОР се погрижи да обезбеди автентичност на преводот, ЕБОР не гарантира и не ја потврдува неговата точност. Користењето на преводот е на сопствен ризик на читателот. Во никој случај ЕБОР и вработените не се одговорни пред читателот за било какви неточности, грешки, пропусци, и/или било какво менување на содржината на преводот, без оглед на причината, како и за било каква штета која би можела да произлезе во иаков случај. Во случај на несогласање или контрадикторност на англиската и преведената верзија, превладува англиската верзија.

СОДРЖИНА

Резиме	2
1 ПОРТФОЛИОТО НА БАНКАТА.....	5
1.1 Преглед на досегашните активности на Банката.....	5
1.2 Спроведување на претходната стратегија за земјата	7
1.3 Транзиционен ефект на портфолиото на Банката	10
2 ОПЕРАТИВНО ОПКРУЖУВАЊЕ.....	13
2.1 Политички контекст	13
2.2 Макроекономски контекст.....	14
2.3 Контекст на структурни реформи	16
2.4 Деловно опкружување.....	17
2.5 Социјален контекст.....	18
2.6 Законски контекст	19
2.7 Енергетска ефикасност и климатски промени	21
3 СТРАТЕШКИ ОРИЕНТАЦИИ	22
3.1 Клучни секторски предизвици и оперативен одговор на Банката	24
3.2 Еколошки и социјални импликации од предложените активности на Банката	29
4 ПРИСТАП ДО КАПИТАЛ: ПРИВАТНИ и ЈАВНИ ИЗВОРИ НА ФИНАНСИРАЊЕ.....	30
4.1 Пристап до капитал.....	30
4.2 Финансии од мултилатералните банки за развој (МБР) и соработка со другите меѓународни финансиски институции (МФИ) и мултилатерални донатори	31
4.3 Соработка со Европската Унија	33
Анекс 1 - Оцена на политичката ситуација	35
Анекс 2 - Процена на транзиционите предизвици	46
Анекс 3 - Транзиција на законодавството.....	56
Анекс 4 - Поддршка на мали бизниси	62
Анекс 5 - Техничка соработка	66
Анекс 6 - Избрани економски показатели	67
Анекс 7 - Родова еднаквост	69

РЕЗИМЕ

Република Македонија продолжува да ги исполнува условите утврдени во член 1 од Спогодбата за основање на Банката.

Република Македонија постигна дополнителен напредок од аспект на клучните реформи насочени кон интеграција во Е У. Откако земјата се стекна со формален статус на земја-кандидат за ЕУ во декември 2005, во октомври 2009, Европската Комисија препорача отпочнување на преговорите за пристапување кон ЕУ . Во декември 2012, Советот на Европската Унија донесе заклучок дека земјата ги исполнува критериумите за почеток на пристапните преговори, истовремено истакнувајќи дека изнаоѓање на заемно прифатливо решение за прашањето на името, под покровителство на ОН, останува од суштинско значење. Спроведувањето на Охридскиот Рамковен Договор, со кој беше ставен крај на вооружениот меѓуетнички конфликт во 2001, продолжува да ја поддржува политичката стабилност во земјата, што се потврдува со непреченото функционирање на сегашната мултиетничка владејачка коалиција.

Глобалната економска и финансиска криза имаше помал ефект на македонската економијата споредбено со економиите на земјите во регионот. Меѓутоа, влијанието на кризата во Евроната се почувствува доста силно во 2012 година. Послабата побарувачка за извоз, особено од Евроната (главниот пазар каде земјата извезува), ниските странски директни инвестиции и намалената домашна побарувачка негативно влијаеја врз растот на економијата. Сепак, Владата и Народната Банка упејаа да ја оддржат макроекономската стабилност во изминатите неколку години. Надворешната размена останаа на релативно ниско ниво, што е важно во контекст на националната валута која е врзана за еврото, а девизните резерви и натаму се на релативно задоволително ниво, покривајќи околу четиримесечен износ на извозот. Краткорочните економски изгледи за Република Македонија, како и за другите земји во регионот, се значително неизвесни, имајќи ја во предвид постојната глобална несигурност и сомнежите за заздравување на Евроната. Вкупниот раст во 2012 година беше незначителен, но се очекува да се покачи на околу 2 проценти во 2013. Годишните стапки на раст би можеле да достигнат 3-4 проценти, под услов глобалните околности да се подобрат, а властите во земјата да продолжат со спроведување на структурните реформи. Сепак, ризиците остануваат значителни.

Република Македонија постигна значителен напредок во транзицијата за изминатите две децении, но сè уште се соочува со значителни предизвици во сите сектори. Со оглед на тоа што Република Македонија е мала земја и нема излез на море, клучниот предизвик е да се зголеми нивото на интеграција во регионалните и глобалните пазари. Банката е во добра можност да помогне во овој процес, и преку поддршка на развојот на клучните транспортни коридори, по пат на тесна и интензивна соработка со клучните партнери како што се Европската Унија и Европската

Инвестициска Банка, како и преку промовирање на развојот на приватниот сектор и прекуграничната трговија и инвестиции, како надградба на бројните реформи за олеснување на бизност кои властите ги воведоа во изминатите неколку години.

Клучните транзициони предизвици и стратегишки насоки за следниот стратешки период се:

- **Подобрување на конкурентноста и поддршка на приватните инвестиции во корпоративниот и во општинскиот сектор.** Во текот на последните неколку години, властите вложија значителни напори во насока на подобрување на конкурентноста и атрактивноста на Република Македонија како поволна бизнис средина, сепак приливите од инвестиции беа ограничени. Банката ќе продолжи да помага во привлекувањето и поддржувањето странски инвестиции, со што ќе промовира подобрувања на продуктивноста преку нови вештини и процеси. Напоредно со тоа, Банката ќе настојува да им помага на домашните компании во подобрувањето на нивната конкурентност. Вклучувањето на приватниот сектор во општинскиот сектор и обезбедувањето на јавни услуги е од суштинска важност за подобрување на ефикасноста и квалитетот, и Банката ќе настојува да овозможи поголемо учество на приватниот сектор, како и усвојување на најдобрите секторски практики во целиот општински сектор.
- **Промовирање на енергетската ефикасност и на одржлива енергија.** Значителни транзициони разлики и натаму остануваат присутни во енергетскиот сектор во смисла на придвижување на тарифите кон нивоа на кои е можен поврат на трошоците, јакнејќи го капацитетот на регулаторот и развивајќи обновливи извори на енергија. Банката ќе продолжи да игра клучна улога во решавањето на таквите прашања и ќе ја искористи својата експертиза во насока на натамошна промоција и јакнење на енергетската ефикасност во приватниот и јавниот сектор, како и во развојот на проекти за обновлива енергија.
- **Унапредување на регионалната интеграција.** Банката тесно ќе соработува со властите, другите меѓународни Финансиски Институции и, онаму каде што тоа е можно, со инвеститори од приватниот сектор, со цел да помогне во подобрувањето на транспортните врски, со што ќе се олесни прекуграничната трговија и инвестиции. Развивањето натамошни врски во регионалниот енергетски пазар е, исто така, од клучно значење за привлекување приватни инвестиции, поттикнување на конкуренцијата и диверсификација на изворите на енергија. Инвестиционата рамка за Западен Балкан (ИРЗБ) ќе обезбеди идеална платформа за политички дијалог за регионална интеграција, со оглед на тоа што сите актери и земји од регионот се поврзани и имаат свој претставник со оваа рамка. Регионалните проекти ќе добијат приоритет и ќе се одобруваат во рамките на ИРЗБ.

Во сите овие активности, Банката ќе настојува да го надополни своето делување со приоритетите на Владата на Република Македонија и тесно ќе соработува со други меѓународни финансиски институции, мултилатерални и билатерални донатори, вклучително и Европската Унија. Банката активно ќе се вклучи во политиката на дијалог и ќе продолжи да обезбедува техничка помош, со цел да се постигне најголемиот можен транзиционен ефект во Република Македонија.

1 ПОРТФОЛИОТО НА БАНКАТА

1.1 Преглед на досегашните активности на Банката

Банката работи во Република Македонија уште од 1993 година. Од 30 ноември 2012, Банката има потпишано 80 проекти со вкупен деловен обем од 1,1 милијарда евра и со своето финансирање привлече исто толку дополнителни инвестиции. Само 7 проценти од вкупните инвестирани средства се на регионални проекти. Од аспект на видот на финансиските инструментите, 75 проценти се заемите, 16 проценти се гаранции, а 19 проценти се инвестиции преку учество во капиталот. Речиси 36 проценти од вкупните инвестиции се во инфраструктурниот сектор, 28 проценти се во финансискиот, 20 проценти во енергетскиот и 16 проценти во индустрискиот, трговскиот и агрибизнис сектор. Поголемиот дел (78 проценти) од потпишаните проекти беа со приватни субјекти и изнесуваа вкупно 577 милиони евра (53 проекти од вкупните инвестиции).

На крајот од ноември 2012, активното портфолио вклучува 48 проекти, со вкупна вредност од 587 милиони евра. Оперативните средства сочинуваат 31 процент од тековното портфолио, поради неколкуте големи инфраструктурни проекти потпишани во 2011 и 2012 година, за кои средствата ќе почнат да се исплаќаат во 2013 и 2014 година. На крајот од ноември, не постоеја нефункционални заеми во портфолиото на земјата.

Табела 1: Преглед на портфолиото на Банката во Република Македонија на 30 ноември 2012 година

Износ во милиони евра	Број на проекти	Потпишани од страна на ЕБОР	Вкупно проекти рани трошоци	% на ЕБОР од вкупниот износ	Број на проекти	Портфолио	% од портфолиото	Оперативни средства	% од Оперативните средства
Енергетика	10	218	400	19.8%	7	143	24.4%	59	32.7%
Природни ресурси	1	19	81	1.7%	0	0	0.0%	0	0.0%
Струја и енергија	9	199	319	18.1%	7	143	24.4%	59	32.7%
Финансиски инструменти	31	311	470	28.3%	15	63	10.7%	34	18.8%
Акционерски удел во Банките	5	26	106	2.4%	2	6	1.0%	6	3.3%
Заеми кон Банките	19	264	320	24.0%	8	46	7.8%	22	12.2%
Мали претпријатија	6	20	43	1.8%	5	11	1.9%	6	3.3%
Осигурителни и финансиски услуги	1	1	1	0.1%	0	0	0.0%	0	0.0%
Индустрија, трговија и агрибизнис	27	175	382	15.9%	16	46	7.8%	35.5	19.7%
Агробизнис	7	36	44	3.3%	5	9	1.5%	6	3.3%
Инвестиции преку учество во капиталот	5	4	16	0.4%	4	1	0.2%	1	0.6%
Производство и услуги	6	56	133	5.1%	2	9	1.5%	9	5.0%
Недвижности	5	30	110	2.7%	3	25	4.3%	17.5	9.7%

и туризам									
Информатичк и и комуникациск и технологии	4	49	79	4.5%	2	2	0.3%	2	1.1%
Инфраструк тура	12	395	907	35.9%	10	335	57.1%	52	28.8%
Општинска инфраструкту ра	3	54	113	4.9%	3	43	7.3%	8	4.4%
Транспорт	9	341	794	31.0%	7	292	49.7%	44	24.4%
ВКУПНО	80	1,099	2,160	100.0%	48	587	100.0%	181	100.0%

Во тековниот стратегиски период (до крајот на декември 2012), Банката потпиша договори за 37 проекти, со вкупна вредност од 410 милиони евра, што претставува 63 проценти од вкупниот број на проекти и 78 проценти од вкупниот нето обем на работењето на крајот од 2009 година.

Табела 2: Развој на Портфолиото во Република Македонија, 2009 – 2012

<i>Износ во милиони евра</i>	2009	2010	2011	30-Нов-12	Развој во стратегискиот период (2010-2012)
Вкупен нето обем на работењето	527	716	950	1,099	572
Тековно портфолио	272	301	485	587	315
Број на активности	59	68	76	80	21
Оперативни средства	176	165	161	181	5
% на неповлечени средства (вклучително и гаранции)	29%	41%	65%	66%	
Годишен обем на работењето	81	44	220	138	402
Број на активности	10	10	12	12	34
Бруто распределби	12	23	22	48	93
Годишни откажувања	5	1	1	0	2
Удел на активните проекти (пријавена стапка)	133.2	217.2	180	147.8	
Удел на приватниот сектор (% од портфолиото)	52%	55%	37%	33%	
Проекти со приватниот сектор (% од портфолиото)	52%	55%	38%	34%	

Структура на портфолиото

Сегашниот сооднос на проекти од приватниот и од јавниот сектор во портфолиото е пресметан на петгодишна основа, за периодот од 2007 до 2011 година, и се состои од 43 проценти проекти во приватниот и 57 проценти во јавниот сектор. Во тој период, Банката потпишала договори за 40 проекти (89% од вкупниот број) во приватниот и само 5 проекти во јавниот сектор во Република Македонија. Меѓутоа, поради малата просечна големина на проектите во приватниот сектор (4,5 милиони евра), од аспект на обем, учеството на проекти во јавниот сектор е поголемо.

На крајот од 2012, структурата на портфолиото вклучува 38 проценти проекти во приватниот и 62 проценти во јавниот сектор. Во овој период, Банката потпишала 45 проекти (87 проценти од вкупниот број) во

приватниот и 7 проекти во јавниот сектор, со просечна вредност од 4,5 милиони и 49 милиони евра, соодветно.

Големите инвестиции во транспортната и енергетската инфраструктура се од клучна важност за натамошната интеграција на земјата во регионот, која, пак, е клучна за натамошното јакнење на конкурентноста на локалните претпријатија, како и за привлекувањето странски директни инвестиции. Потребите од инвестиции во инфраструктурата се значителни и може да се финансираат само од страна на меѓународните финансиски инвестиции, со оглед на постојниот недостиг на интерес кај приватниот сектор за инвестирање во големи инфраструктурни проекти во Република Македонија. Поради големината на локалната економија, проектите во приватниот сектор се многу помали по обем одошто јавните инфраструктурни проекти. Тоа навестува дека индексот на проекти во приватниот/јавниот сектор, барем на краток рок, и натаму ќе биде во корист на проекти во јавниот сектор. Меѓутоа, од аспект на бројот на проекти, треба да се напомене дека мнозинството договори потпишани од страна на Банката во земјата со приватниот сектор, што е во најголема мера одраз на силните напори директно да се поддржи домашниот корпоративен сектор (кредитни линии за домашните компании), проекти за обновлива енергија и индустриска енергетска ефикасност (Линија за директно финансирање оддржливи енергетски проекти во Западен Балкан) и микро, мали и средни претпријатија, преку локални финансиски посредници. На среден и на долг рок, Банката очекува постепено ребалансирање на обемот на потпишани договори со приватниот сектор.

1.2 Спроведување на претходната стратегија за земјата

Претходната стратегија за Република Македонија, одобрена од страна на Бордот во март 2010, ги вклучуваше следните стратегиски приоритети:

Корпоративен сектор: Поддржување на локалната економија како одговор на кризата, подобрување на конкурентноста и енергетската ефикасност и промовирање на диверзификацијата на извозот.

Финансиски сектор: Обезбедување на акционерски капитал и средства за долгорочно финансирање за банките, како и институционална поддршка, со цел да се помогне во ублажувањето на влијанието на глобалната криза; помош за банките во развојот на нови производи (вклучувајќи и кофинансирање и кредитни линии за енергетска ефикасност), остварување на одржлив раст во нивното работење и подобрување на корпоративното управување и обезбедување на повеќе средства за Малите и Средните (МСП) и Микро, Малите и Средните Претпријатија (ММСП).

Инфраструктура: Во *Енерџејскиот* сектор, (i) инвестирање во нов и обновен капацитет за производство на електрична енергија, со цел да се ублажат проблемите поврзани со зголемување на капацитетот и да се подобрат ефикасноста и еколошките перформанси на постојната инфраструктура; (ii) инвестирање во обновливи и оддржливи извори на енергија, со цел да се намали постојниот голем интензитет на емисии на

јаглерод диоксид, вклучително и преку Програма задиректно финансирање оддржливи енергетски проекти на Западен Балкан (БеБСЕДФФ); и (iii) инвестирање во енергетски проекти кои го поддржуваат развојот и интеграцијата на регионалниот енергетски пазар, како што се регионалните интерконекции за електрична енергија и гас. Во *Транспорџниот* сектор, (i) промовирање на патните и железничките транспортни мрежи во земјата и нивно регионално поврзување; (ii) поддржување на концесијата на македонските аеродроми; (iii) обезбедување помош во реструктурирањето на секторот на оддржување на патиштата; и (iv) промовирање на приватните инвестиции во инфраструктурата, вклучително и преку јавно-приватни партнерства. Во секторите на *Ойштинска* инфраструктура, поддршка на инвестиции во водостопанството, греењето и јавниот транспорт, како и промовирање на комерцијализацијата на комуналните услуги.

Активниот ангажман на Банката во Република Македонија во тековниот стратегиски период ѝ овозможи да постигне важни транзиционите цели во земјата, во којашто транзиционите предизвици се сè уште значајни во сите сектори.

Поддршката на **приватниот корпоративен сектор и секторот на микро, мали и средни претпријатија** се спроведуваше и директно преку Програмата за локални претпријатија од Западен Балкан на ЕБОР И Италија Ђ(ЛЕФ) и преку локалните банки. Банката беше најактивна во финансирањето на агрибизнис сектор, кој има голем потенцијал, но го поддржа и развојот на првиот современ малопродажен центар во земјата. Вторава активност претставува важен пример на прекугранична инвестиција на албански и домашни инвеститори. Беа обезбедени средства за локалните микро, мали и средни претпријатија, со цел да се зајакне нивната конкурентност, да се подобри ефикасноста, продуктивноста и да се спроведат меѓународните стандарди. Покрај програмата ЛЕФ , финансирање беше обезбедено и за микро, малите и средните претпријатија преку деловните банки, во рамките на кредитните линии за Поддршка на малите и средните претпријатија и Програмата за поддршка на приватниот сектор (ПППС). Локалните претпријатија беа поддржани и преку средствата за техничка соработка во рамките на Програмата за раст на претпријатијата (ПРП, во минатото позната како Програма за консултантска помош) и Програмата за деловно советување (БАС). Преку ПРП беа поддржани 21 микро, мали и средни претпријатија, а преку БАС 185.

Во **финансискиот сектор**, успехот на Банката во подобрувањето на расположливоста на ризичен капитал за локалните деловни банки беше променлив. Во 2011, ЕБОР излезе со неуспешна понуда да учествува во зголемувањето на капиталот на Комерцијална банка преку берзата. По тоа, Банката учествуваше во зголемувањето на капиталот на ПроКредит банка Македонија. Банката го продаде своето учество во две банки - Стопанска банка (во сопственост на Националната Банка на Грција) и Извозно-кредитна банка (во сопственост на Халк Банка од Турција). И во двата случаи, Банката им го продаде својот удел на мнозинските

сопственици. Објективни пазарни ограничувања ја спречија Банката да постигне натамошни резултати во промовирање на консолидацијата на банкарскиот сектор. Конкуренцијата во секторот е ограничена, а севкупните услови не се погодни за консолидација.

Банката беше многу активна во обезбедување долгорочно финансирање за локалните банки, кои демонстрираа голема побарувачка за заеми во рамките на ПППФ (беа финансирани 3 банки) и на Кредитната линија за одржливи енергетски проекти на Западниот Балкан (ВеБСЕЦЛФ) (3 банки). Тие заеми беа поддржани со техничка соработка, која им помогна на банките да развијат нови производи. Во 2012, Банката го одобри првиот заем во локална валута за една македонска банка.

Со цел да го поддржи развојот на пазарот на капитал, Банката разви програма за техничка соработка со Македонската берза, за отворање центар за обука и спроведување на програма за „обука на обучувачи“. Понатаму, Банката одобри програма за техничка соработка со македонската Комисија за хартии од вредност, со цел да го поддржи воведувањето на софтвер со кој се зајакнуваат нејзините активности на надзор и известување. Банката го поддржа и развојот на осигурителниот пазар преку зајакнување на Агенцијата за супервизија на осигурувањето, на тој начин што обезбеди техничка соработка што ќе ѝ помогне на Агенцијата да воведи соодветен софтвер за надзор.

Банката беше особено успешна во промовирање на **инвестиции во енергетската ефикасност и одржливата енергија** во земјата. Преку ВеБСЕДФФ, Банката ја финансираше изградбата на 18 мали хидроцентрали и еден проект за индустриска енергетска ефикасност, додека преку ВеСЕФФ финансираше 21 проекти, од кои 11 беа за енергетска ефикасност, а 10 за инвестиции во обновлива енергија од страна на приватни микро, мали и средни претпријатија. Освен тоа, беше финансиран и голем нов проект за производство на електрична енергија, изготвен од страна на државното претпријатие за производство на електрична енергија.

Банката се вклучи во обмен дијалог околу политиките со Владата, регулаторот и другите засегнати страни во однос на ревизијата на Законот за енергија усвоен од страна на Собранието во 2011 година. Новиот Закон за енергетика овозможува ажурирана методологија на тарифирање, која реално ги одразува трошоците и утврдува временски рок за целосно отворање на пазарот. На крајот од 2011, Банката се вклучи во политички дијалог со македонската влада, со цел да им се спротивстави на можните ретроактивни измени на веќе одобрените тарифи за енергијата произведена од страна на малите хидроцентрали. Таквите измени ќе имаат значително штетен ефект врз постојните и евентуалните идни инвестиции во мали хидроцентрали, како и врз перцепцијата за вкупната инвестициска клима во земјата.

Банката, исто така, обезбедува помош во вид на техничка соработка за македонските власти во изготвувањето профитабилен Договор за откуп

на струја од проекти на обновлива енергија, со кој се воведува рамнотежа меѓу интересите на инвеститорите, купувачите и продавачите. Таквиот Договор за откуп на струја ќе помогне во натамошното промовирање на развојот на проекти за обновлива енергија во земјата воопшто, а особено на развој на проекти за производство на енергија преку ветерници.

Во текот на стратегискиот период, значителен напредок е постигнат во поддржувањето на модернизацијата и надградбата на постојните **патни и железнички мрежи**. Инвестициите беа поддржани со секторски реформи и техничка помош во нивната реализација, а значителен дел од истите беа обезбедени преку Инвестициската рамка за Западен Балкан (ИРЗБ). Во 2011, Банката за прв пат спроведе кофинансирање на инфраструктурен проект со средства од Претпристапниот инструмент на Европската Унија (ИПА). Банката се вклучи во политички дијалог во секторот на патишта, фокусирајќи се на воведувањето електронски систем за наплата на патарини и реорганизација на одржувањето на патиштата преку реализација на договори за одржување засновани на изведба. Меѓутоа, потребни се натамошни реформи и значителни дополнителни инвестиции, за да се изградат и да се надградат клучните транспортни коридори во земјата.

Во секторот на Општинска и еколошка инфраструктура, Банката му одобри заем на Градот Скопје, заради воведување современ систем за управување со сообраќајот и надградба на клучните улични артерии во градот. Тоа беше прв заем за локални власти одобрен на македонска општина.

Банката беше помалку успешна во финансирање на транспортната, енергетската и општинската инфраструктура и комунални услуги преку структурите на јавно-приватни партнерства, главно поради тоа што Владата не успеа да развие комерцијално одржливи проекти од видот на јавно-приватно партнерство. Банката ќе настојува да го промовира учеството на приватниот сектор во овие сектори и, онаму каде што тоа е соодветно, да им помогне на властите во развојот на структури на јавно-приватно партнерство, црејќи од поуките извлечени од учеството на Банката во слични проекти во други земји.

1.3 Транзиционен ефект на портфолиото на Банката

Од февруари 2010, кога беше усвоена претходната стратегија, Банката потпиша дванаесет договори за проекти во Република Македонија кои беа класификувани како транзициони¹. Најголемиот дел од проектите беа во секторите на финансии и инфраструктура (по пет во секој од нив), а останатите два беа потпишани во секторите на недвижности и туризам и енергетика. Девет од овие проекти (или 75 проценти) беа оценети како проекти со добар потенцијал за транзиционен ефект, што е малку под

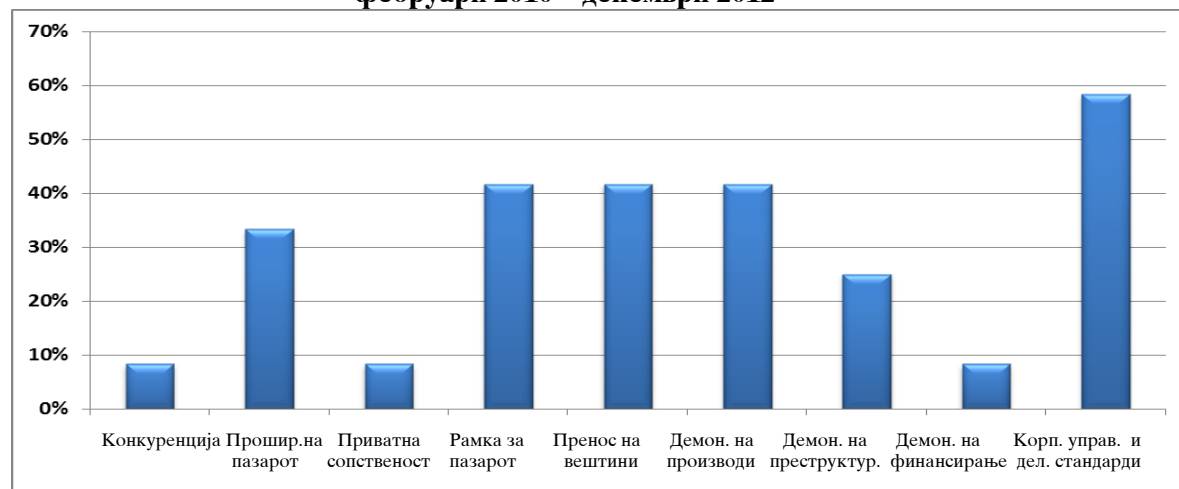
¹ Имаше и 6 дополнителни проекти, кои не беа поединечно оценети од аспект на нивниот транзиционен ефект; тоа се главно проекти во рамките на ВеБСЕДФФ, кои се оценуваат и следат само на ниво на кредитната линија.

целта на ниво на институцијата 80 проценти од проектите да бидат оценети како “Добри” или со повисока оцена.

Два од трите проекти кои беа оценети како “Задоволителни” од аспект на транзициониот ефект беа во финансискиот сектор. Тоа беа заеми одобрени на две деловни банки преку ВеБСЕЦЛФ, со потенцијал да претставуваат комерцијално исплатливи заеми за енергетска ефикасност. Меѓутоа, ризикот од создавање зависност од користење субвенции за инвестиции во енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија го ограничи нивниот транзиционен ефект. Другиот проект рангиран како “Задоволителен”, којшто е проект поврзан со градскиот превоз во главниот град на земјата, има скромн потенцијал за транзиционен ефект, поради фактот што компонентата на рехабилитација на патиштата не е поврзана со ниту еден директен транзиционен предизвик во секторот, како што е воведувањето секторски реформи.

Транзиционите цели на договорите за проекти потпишани во текот на стратегискиот период претставуваат одраз на специфичните активности на Банката во Република Македонија во периодот од 2010 до 2012 година. Имено, обезбедување заеми за финансиски посредници (и особено финансии за енергетска ефикасност) и решавање на институционалните предизвици во инфраструктурниот сектор, беше повидливо одразено во вклученоста на Банката во железничкиот сегмент. Клучната транзициска цел во сите проекти беше воведувањето повисоки деловни стандарди и практики на корпоративно управување (околу 60 проценти од сите проекти потпишани во Република Македонија во периодот од 2010 до 2012 година беа насочени кон оваа цел). Како што е прикажано на Слика 1, повеќе од една третина од сите проекти имаа барем една од следните цели: подобрување на рамките за пазарите, демонстрирање нови финансиски производи што може да се реплицираат и пренос на вештини (главно во финансискиот сектор).

Слика 1. Транзициони цели во Република Македонија (удел на проектите), февруари 2010 – декември 2012

Проектите во активното портфолио на Банката кое се оценува од аспект на транзиционен ефект² во Република Македонија се, општо земено, добро функционални од транзициска перспектива, при што 17 од 19 проекти (или 89 проценти) се на вистински пат да го остварат својот транзиционен ефект до крајот на ноември 2012 година. Тоа вклучува четири активни проекти во Република Македонија кои веќе целосно ги оствариле саканите транзициони ефекти, како и 13 проекти кои се на пат да го остварат својот транзиционен потенцијал. Една од инвестициите, преку учество во акционерскиот капитал на една од деловните банки, само делумно го оствари зацртаниот транзиционен ефект, поради проблеми поврзани со недостатоците во раководењето и управувањето со банката. Накрај, ризикот од остварување “Добар” транзиционен ефект беше значително покачен на ниво на “Прекумерен” во случајот на еден проект во секторот на општинска и еколошка инфраструктура, поради големите задоцнувања, особено од страна на институциите (вклучително и актуелните владини интервенции во тарифната регулатива и назначувањата лица на раководни позиции).

Просечната оцена на активното портфолио на проекти кои се оценуваат од аспект на транзиционен ефект во Република Македонија во 2012 беше 4,42, што е под просекот на сите проекти на Банката (4,07). Ова е главно последица од тоа што најголемиот дел од проектите во активното портфолио на Банката во земјата траат релативно долго и сè уште не им е намален рејтингот од аспект на ризикот во однос на транзициониот ефект (11 од 19 проекти во портфолиото се потпишани во последните 3 години). Се очекува просечниот рејтинг на портфолиото да се намали (т.е. да се подобри) со созревањето на портфолиото во земјата.

Осум проекти беа завршени во периодот меѓу 2010 и 2012 година и, како такви, беа исклучени од активното портфолио на Банката. Шест од тие проекти, најголем дел во финансискиот сектор, во целост ги постигнаа посакуваните транзициони ефекти. Еден завршен проект (заем одобрен на небанкарска финансиска институција) само делумно ја оствари својата транзициона цел, поради неможноста да се заокружи трансформацијата на институцијата во банка. Народната Банка на Република Македонија не ѝ даде лиценца за работа како банка поради прашања поврзани со нејзината сопственичка структура. И, на крајот, уште еден проект во финансискиот сектор (заем за поддршка на микро, мали и средни претпријатија) не успеа да ги оствари своите транзициони цели поради негативното влијание на финансиската криза врз кредитирањето мали и средни претпријатија и поради одредени прашања во врска со корпоративното управување поврзани со слабо раководење.

Кредитната линија ВеБСЕДФФ, во рамките на која беа потпишани четири потпроекти во Република Македонија само во периодот од 2010 до 2012

---

² т.е. Сите активни проекти се потпишани пред повеќе од 6 месеци и се предмет на мониторинг од аспект на нивните транзиционен ефекти најмалку еднаш.

година, досега функционира добро од транзиционен аспект - постигнувањето на клучните транзициони цели е во тек.

2 ОПЕРАТИВНО ОПКРУЖУВАЊЕ

2.1 Политички контекст

Во јуни 2011, владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ на Премиерот Никола Груевски, која е со централно-десничарска ориентација и се залага за реформи, победи на парламентарните избори трет пат по ред и формираше влада која се обврза да продолжи со програмата на економски развој, јакнење на владеењето на правото, борбата против корупција и подобрувањето на меѓуетничките односи на домашен терен, како и промовирањето на евро-атлантската интеграција како клучен приоритет на надворешната политика. Иако политичкиот дијалог се одржуваше во текот на најголемиот дел од Стратегискиот период, на крајот од 2012 година дојде до политичка криза, поттикната од контроверзиите околу усвојувањето на буџетот за 2013 година. Главната опозициска партија СДСМ, со лево-централна ориентација, иницираше бојкот на Собранието, најави дека ќе ги бојкотира локалните избори закажани за март 2013-та и побара предвремени парламентарни избори. Политичката пат позиција е надмината со помош на договор со посредништво на ЕУ постигнат помеѓу владата и опозицијата постигнат на 1 март, 2013 година. Опозицијата се врати во Собранието и учествуваше на локалните избори одржани на 24 март и 7 април, 2013 година.

Напорите во насока на усогласување на законодавството со она на ЕУ и натаму претставуваат главното надворешно сидро за сеопфатни реформи. Република Македонија доби статус на земја-кандидат за членство во ЕУ во 2005. Во 2012, ЕУ и Република Македонија започнаа “Пристапен Дијалог на Високо Ниво” (ПДВН). Осмислен главно со цел да се одржи моментумот во процесот на пристапување кон ЕУ, дијалогот покрива пет клучни области: владеење на правото, реформи во јавната администрација, слободи, изборни реформи и економија. Советот на ЕУ, во своите “Заклучоци” од 11 декември 2012 година, оцени дека со тоа се овозможил натамошен напредок во одреден број клучни области на политиките. Повторувајќи дека земјата во суштинска мера ги исполнува политичките критериуми, Извештајот за Напредокот на Европската комисија од 2012 година го содржеше досега најодлучниот повик до Советот на Европа да го одобри почетокот на пристапните преговори меѓу ЕУ и Република Македонија. Во очекување на можна одлука да се започнат преговорите за пристапување, Советот на Европа и даде задача на ЕК да подготви извештај за напредокот на имплементација на реформите и да преземе чекори за промоција на добрососедски односи. Овој извештај, објавен на 16 април 2013 година, заклучи дека постигнат напредок на сите реформски полиња коишто се опфатени со извештајот, и наспроти политичката криза која следеше по настаните на 24 декември, 2012 година.

Покрај тоа што ќе биде катализатор на реформите, интеграцијата во ЕУ и во другите евро-атлантски институции е суштински фактор за стабилноста

на земјата, која мина низ оружен меѓуетнички конфликт во 2001 и која и натаму се соочува со повремени меѓуетнички тензии, и покрај напредокот кон помирување. Владејачката коалиција вклучува и помал коалициски партнер - главната политичка партија која го претставува етничкото албанско малцинство, кое сочинува една четвртина од населението во земјата. Коалициските партнери досега успеваат да ги решат несогласувањата преку дијалог. Властите остануваат посветени на духот на Охридскиот Рамковен Договор (ОРД), кој во голема мера вклучува меѓуетничко помирување. Во 2012, Владата за прв пат покренала испитување на спроведувањето на ОРД.

Република Македонија остварува напредок и во однос на уште еден клучен елемент од ОРД - децентрализацијата. Од претходната Стратегија досега, сите освен една од 85-те општини во земјата влегоа во втората фаза на фискална децентрализација, со што се овозможува натамошно пренесување на одговорностите и управувањето со финансиите на локално ниво.

Република Македонија игра конструктивна улога во регионалната соработка, а властите активно ги поддржуваат разните прекугранични и регионални проекти.

За подетална оценка на политичката ситуација, види Анекс 1.

2.2 Макроекономски контекст

Економијата беше помалку погодена од глобалната економска и финансиска криза од многу слични земји во регионот. Во 2009, која беше година на рецесија за најголем број од земјите во Југоисточна Европа, производството се намали за само 0,9 проценти, во споредба со просечниот регионален пад на БДП од 5.5 проценти, а последователното заздравување беше побезболно и посилено во Република Македонија одошто во најголемиот дел од земјите во Југоисточна Европа. Стопанството порасна за околу 3 проценти и во 2010 и во 2011 година, како последица на силниот пораст на извозот, враќањето на домашната потрошувачка и значителниот пораст на инвестициите во 2011 година.

Сепак, влијанието на кризата во Еврозоната се почувствува во 2012. Како резултат на тоа, економските активности се намалија во првата половина од годината за 0,8 проценти во однос на истиот период во 2011, додека, според прелиминарните проценки на Државниот завод за статистика, БДП порасна за само 0,2 проценти годишно во третото тромесечие. На растот негативно влијаеше намалената побарувачка од производи за извоз, особено од Еврозоната (главниот пазар на кој се извезува), ниското ниво на стански директни инвестиции и намалената домашна побарувачка.

Владата и централната банка успешно ја оддржуваат макроекономската стабилност во последните неколку години. Монетарната политика е стриктно утврдена повеќе од 15 години наназад, со врзување на валутата за еврото (а пред тоа за германската марка). Инфлацијата беше релативно

ниска во текот на целиот период, опаѓајќи од просечна вредност од 3,9 проценти годишно во 2011 на предвидените 3,3 проценти годишно во 2012. Истовремено, ниските фискални дефицити го одржуваат јавниот долг на умерено ниво. Во изминатите две години, Владата го одржува нивото на буџетски дефицит во рамките на зацртаните 2,5 проценти од БДП, но во 2012 и 2013 година зацртаните нивоа се покачени на 3,5 проценти од БДП, како резултат на растот кој беше помал од очекуваниот и на зголемените расходи. Порастот на потрошувачката е главно поврзан со намалувањето на акумулираните долгови и со зголемените пензии. Тоа доведе до мал пораст на државниот долг од 28 проценти од БДП во 2011 на 31 процент од БДП во 2012.

Надворешните дефицити останаа на релативно ниско ниво, што е важно во контекст на врзанооста на валутата со еврото. Надворешниот долг застана на ниво од 65 проценти од БДП и на 122 проценти од извозот во 2011. Се проценува дека дефицитот на тековната сметка опаднал од 12,8 проценти од БДП во 2008 година до под 3 проценти од БДП во последните три години. Девизните резерви и натаму се на релативно безбедно ниво од 114 проценти од краткорочниот долг и покриваат повеќе од четири месеци извоз.

Во 2011, Владата повлече средства од Превентивната Кредитна Линија (ПКЛ) од ММФ, за да ги финансира расходите. Втората ревизија на ПКЛ (во меѓувреме преименувана од страна на ММФ во Превентивна Линија за Ликвидност, или ПЛЛ) не беше извршена, главно поради загриженоста на ММФ поради висината на долгот на јавниот сектор. Можноста за повлекување на ПЛЛ истече во јануари 2013 година.

Финансискиот сектор и натаму е стабилен. На пазарот доминираат странски банки, кои држат над 90 проценти од вкупните банкарски средства, а грчките банки имаат удел од околу 20 проценти од целиот пазар (види и точка 4.1 подолу). Меѓутоа, банките главно се потпираат на домашни депозити при финансирањето на своите кредитни активности, така што не беа толку изложени како сличните банки од регионот на прекугранични притисоци за намалување на кредитните активности во текот на глобалната финансиска криза и кризата во Еврозоната. Сепак, квалитетот на средствата и натаму претставува причина за загриженост, поради фактот што бројот на нефункционални кредити од неодамна е повторно во пораст и до средината на 2012 година достигна 10 проценти од вкупните кредити.

Краткорочните економски изгледи на Република Македонија, како и за другите земји од регионот, се доста несигурни во моментот, со оглед на постојната глобална несигурност и сомнежи во поглед на изгледите за заздравување на Еврозоната. Вкупниот раст во 2012 најверојатно ќе биде занемарлив, но се очекува да се покачи на 2 проценти во 2013. Во годините што следат, економијата би можела да достигне годишни стапки на раст од 3 - 4 проценти, па дури и повеќе, под услов глобалните околности да се подобрат во значителна мера, а властите во земјата да продолжат со структурните реформи и да спроведуваат разумна среднорочна фискална

стратегија. Меѓутоа, значителни се и ризиците од надолни трендови; сепак натамошно влошување на надворешните околности веројатно би се прелеале и во Република Македонија, главно преку трговските и инвестициските канали, и би резултирале со стагнациски или дури и опаѓачки економски резултати.

Погледни го Анекс 7 табела на Одбрани Економски Показатели.

2.3 Контекст на структурни реформи

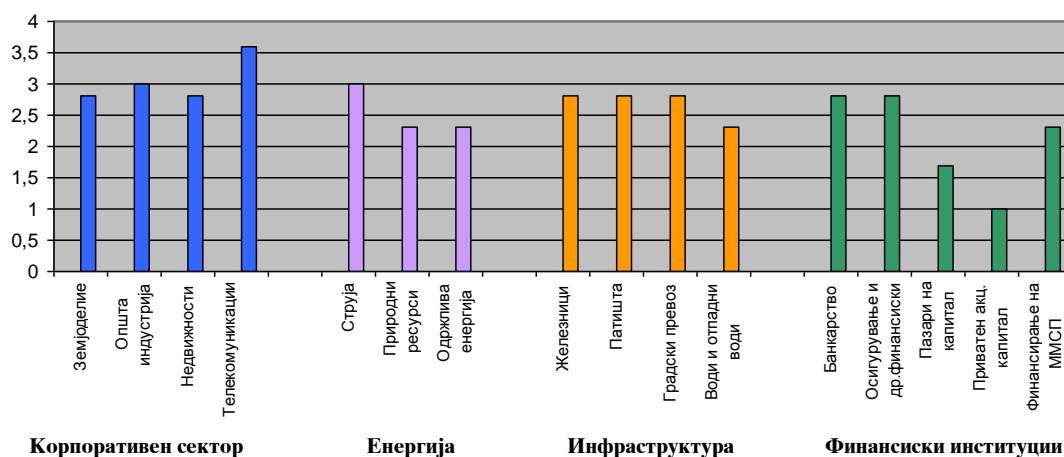
Во текот на годините, Република Македонија остваруваше постојан, иако донекаде бавен напредок во однос на структурните реформи. Од аспект на транзиционите индикатори на ЕБОР на ниво на земја, Република Македонија ја доби највисоката оценка (4+) за ценовната либерализација и трговскиот и девизниот систем, што е одраз на либерализираната и отворена природа на стопанството. Земјата, исто така, доби високи оценки во врска со приватизацијата од мал и од голем обем (4 и 3+, соодветно). Земјата беше пониско оценета во поглед на реформите на управувањето и претпријатијата, како и во поглед на политиката на конкуренција (и во двата случаи, 3-), две области во кои реформите се традиционално потешки и високите оценки се поврзани со земји во напредни фази на процесот на транзиција.

На секторско ниво, забележителен напредок е постигнат во неколку области. Земјата оствари значителен напредок во спроведувањето на Договорот за Енергија на Заедницата со усвојувањето на новиот Закон за енергетика на почетокот од 2011. Транспортната инфраструктура беше надградена во значителна мера преку договори за концесија, од кои најзначаен е оној за модернизација и проширување на аеродромите во Скопје и Охрид, како и изградбата на делници од Коридорот VIII. Во последните неколку години, дојде до значаен пораст на нови странски директни инвестиции во секторите на производство и услуги. И средствата на пензиските фондови се зголемија во значителна мера во истиот период.

Сепак, деталната анализа што се врши секоја година во поглед на преостанатите транзициони предизвици во 16 сектори на економијата покажува дека на Република Македонија ѝ претстои долг пат кон транзиција. Секторските транзициони бодови, на скала од 1 до 4+, се дадени на Слика 2. Бодовите се засновани на оценка на преостанатите транзициони „разлики“, и во смисла на структурата на конкретниот пазар и на моќта на институциите за поддршка на пазарот. Во сите освен во еден од секторите, транзициони разлики во Република Македонија се оценети или како „средни“ или како „големи“. Најголемите недостатоци се присутни во небанкарските финансиски институции (пазарите на капитал и приватниот акционерски капитал) и во финансирањето на малите и средните претпријатија. Значителни транзициони разлики и натаму има и во енергетскиот сектор, особено во секторите на природни ресурси и одржлива енергија, како и во општинската и еколошката инфраструктура, особено во однос на водите и отпадните води.

Слика 2: Секторски транзициони бодови, Република Македонија 2012

Секторски транзициони бодови

За подетален опис на секторските транзициони разлики во Република Македонија, погледнете го Анекс 2.

2.4 Деловно опкружување

Во последните неколку години, во Република Македонија се спроведени бројни реформи, со цел да се зајакне деловното опкружување. Како резултат на тоа, регулаторниот, административниот и финансискиот товар на водење бизнис во земјата е намален во значителна мера. Република Македонија сега има една од најлесните, најбрзите и најевтините процедури за започнување бизнис во светот. Плаќањето даноци и добивањето кредит, исто така, многу полесно се врши одошто во најголемиот број земји во светот. Република Македонија е исто така погодна од аспект на регулативата за заштита на инвеститорите. Според извештајот за Водење Бизнис на Светската Банка за 2013 година, Република Македонија е рангирана на 23 место од 183 земји во светот во однос на севкупните подобности на водење бизнис, што ја сместува пред сите освен две од земјите во кои ЕБОР е присутна.

Сепак, охрабрувачките трендови во регулативата и подобрувањата на рејтинзите на Република Македонија во однос на овие показатели, не се одразени во иста мера во истражувањата на деловното опкружување. Според последното Истражување на Деловното Опкружување и Работењето на Претпријатијата на ЕБОР и Светската Банка (ИДОРП), спроведено во 2008 и 2009 година, се чини дека слабото судство,

корупцијата, ограничениот пристап до финансии и големиот неформален сектор во голема мера ги попречуваат претпријатијата во нивното работење. Повеќе од половина од анкетираниите фирми во Република Македонија изјавиле дека конкуренцијата од неформалниот сектор претставува големо ограничување за нивното работење, а повеќе од една третина изјавиле дека слабиот судски систем е сериозна пречка. И пристапот до финансии се чини дека е значително ограничување за фирмите во Република Македонија во однос на просекот на ЕБОР, главно поради високите барања за обезбедување.

И Светскиот Економски Форум, чијшто Индикатор на глобална конкурентност ја рангира Република Македонија како 80-та од 144 земји, дава помалку оптимистичка слика. Во однос на индикаторот на квалитет на јавните институции, земјата е рангирана на 75-то место. Тоа ја става Република Македонија пред сите освен една од земјите од Југоисточна Европа, но тоа е, сепак, значително под просекот на ОЕЦД. Земјата е особено ниско рангирана од аспект на неколку поиндикатори во врска со квалитетот на правните институции, ефикасноста на пазарот на труд и иновациите и технолошката апсорпција. Според Индексот на перцепција на корупцијата од 2012, објавен од страна на Транспаренси Интернешенел, Република Македонија е рангирана на 69-то место од 176 земји, со што е највисоко рангирана земја во регионот на Западен Балкан.

2.5 Социјален контекст

Во текот на изминатата деценија, приходот по глава на жител и животниот стандард во Република Македонија се подобрили, иако со нешто побавна динамика во споредба со најголемиот број земји од регионот на Југоисточна Европа. Реалниот БДП по жител се покачи за 36,2 проценти во декадата до 2011 година, наспроти регионалниот просечен пораст од 55 проценти.

Меѓутоа, порастот на приходите беше придружен со пораст на нееднаквоста. Во 1998, најбогатите 20 проценти од населението добиваа помалку од 40 проценти од националниот доход, но, по една деценија, таа бројка порасна на 50 проценти. Во текот на истиот период, делот од националниот доход кој им припаѓа на најсиромашните 20 проценти од населението падна од 6,5 на 5,1 процент. Освен тоа, во услови на приход по глава на жител од УСД 10.469 прилагоден од аспект на паритетот на куповната моќ и стапката на сиромаштија по глава на жител³ од околу 35 проценти, Република Македонија и натаму е една од најсиромашните земји во Европа.

Стапката на невработеност во Република Македонија е една од највисоките во Европа - 30,6 проценти од работоспособната сила (во

---

³ Според Светската Банка, стапката на сиромаштија по глава на жител се дефинира како процентот на население кое живее со помалку од УСД 5 на ден, прилагодени од аспект на паритетот на купивната моќ.

третото тромесечие од 2012) и многу малку напредок е постигнат во текот на изминатата деценија за ублажување на овој проблем. Освен тоа, статистичките податоци за пазарот на трудот имаат значителна родова и регионална димензија. Според Државниот завод за статистика, стапката на невработеност кај жените во 2011 година изнесувала 35 проценти, што е значително пониско од 52 проценти невработени мажи, што главно се должи на пониската стапка на активност на жените (44,7 проценти кај жените и 68,8 проценти кај мажите). Стапката на невработеност варира во значителна мера во регионите, од најниската стапка од 9,3 проценти во југоисточниот, до највисоката од 59,6 проценти во североисточниот регион. Невработеноста е повисока во градските средини одошто во руралните (32,6 проценти наспроти 30,3 проценти), веројатно поради значително поголемата концентрација на населението во урбаните средини (во 2010, околу 60 проценти од населението живеело во урбаните подрачја).

Распределбата на приходот, исто така, варира значително во различните региони. Според податоците од заводот за статистика, главниот град Скопје во 2010 година имал највисок приход по жител од околу 318.000 денари (околу ЕУР 5.170), што е приближно 50 проценти над просекот на земјата од 211.000 денари (ЕУР 3.430) и над три пати повеќе од најниското ниво на приход во Полошкиот регион.

Пристапот до образование е сè уште под стандардите на ОЕЦД. Стапките на запишување во основно училиште се околу 85 проценти, наспроти речиси стопроцентните стапки во ОЕЦД. Иако не постои значителна разлика во стапките на стекнување образование помеѓу мажите и жените на сите образовни нивоа во Република Македонија, постои значителен јаз во образованието меѓу урбаните и руралните средини. Разликата е особено нагласена на повисоките нивоа на образование.

Иако глобалната финансиска криза не ја погоди економијата на Република Македонија со истиот ефект како нејзините соседи од Југоисточна Европа, резултатите од Истражувањето за Животот во Транзиција (ИЖТ) на ЕБОР и Светска Банка, спроведено кон крајот на 2010 година, покажуваат дека перцепцијата на населението за последиците од кризата е, сепак, доста висока. Околу 60 проценти од домаќинствата изјавиле дека кризата ги погодила или во голема или во значителна мера, наспроти просекот од 42 проценти во целиот регион во транзиција. Голем број од домаќинствата изјавиле дека биле принудени да ги намалат трошоците за основните потреби, како основна исхрана и здравствени услуги, за да ја преживеат кризата.

2.6 Законски контекст

Законската рамка во Република Македонија претрпе одреден број позитивни реформи во последните неколку години и нејзиниот општ стандард е добар, иако во одредени области има простор за подобрување. Неодамнешните законодавни иницијативи се во согласност со стратегиските цели за следниот стратегиски период.

Република Македонија активно се залага за јакнење на конкурентноста на економијата, преку формирање специјални економски зони, кои имаат за цел и привлекување странски инвестиции. Неодамна беше креиран нов портал за патенти, со цел да се стимулира регистрирањето патенти и да се промовира иноваторството. Република Македонија, исто така, вовеле и суштински измени во законодавството за корпоративно управување, за да го усогласи со меѓународните стандарди.

Во напор да се поттикнат локалните пазари на капитал и да им се обезбедат алтернативни извори на финансирање на трговските друштва, владата размислува за задолжително котирање на берзата на акционерските друштва кои исполнуваат одредени, однапред утврдени критериуми. Сепак, потребни се натамошни чекори за да се олесни пристапот до финансии за малите и средните претпријатија. Таквите чекори вклучуваат подобрување на постојните одредби за воспоставување залог и воведување законодавство за факторирање (коешто во моментот не е регулирано). Се смета дека законите за несолвентност во Република Македонија се со добар стандард и доверителите можат да ги следат сите чекори во постапките за стечај преку електронски систем, кој беше воспоставен неодамна.

Што се однесува до промовирањето оддржлива енергија, Република Македонија е полноправна членка на Меѓународната агенција за обновлива енергија од 2009-та и има усвоено низа правила со кои им се дава преференцијален статус и придобивката од гарантирани тарифи на производителите на електрична енергија од обновливи извори. Неодамнешната најава дека ќе се формира нова берза на електрична енергија преку оператор на систем за пренос на електрична енергија претставува позитивен напредок кон создавање поефикасен енергетски пазар. Сепак, ќе бидат потребни напори да се пополнат пазликите во постојната регулативна рамка за секторите на енергетска ефикасност и обновлива енергија, за истите да се усогласат со најдобрите меѓународни стандарди.

Во насока на промовирање на натамошна регионална интеграција, во изминатите две години Република Македонија склучи одреден број договори, со цел да се воспостави потесна соработка и да се отстранат постојните бариери со другите земји во регионот. Во 2011, Република Македонија склучи договор за избегнување двојно оданочување со Косово, а истата година беше потпишан и меморандум за развојна соработка помеѓу Република Македонија и Словенија. Понатаму, Република Македонија има потпишано договор за либерализација на меѓународниот патен превоз со Република Чешката, Словачка, Унгарија, Хрватска и Босна и Херцеговина. Изградбата на нови инфраструктурни врски со соседните земји ќе биде дополнително олеснета со постојните закони со кои се регулираат Јавно-Приватните Партнерства (ЈПП), кои се релативно напредни и усогласени со директивите на ЕУ со реформата спроведена во 2012 година.

2.7 Енергетска ефикасност и климатски промени

Република Македонија е во голема мера зависна од увоз на енергенси за своите потреби, вклучително нафта и нафтени деривати, природен гас и електрична енергија. Најчесто користените извори на енергија во вкупната потрошувачка на примарна енергија се јагленот (50 проценти), сирова нафта и нафтени производи од увоз (35 проценти), по што следи биомасата (7 проценти, а најмногу се користи во домаќинствата). Во споредба со понапреднатите европски земји, процентуалното учество на природен гас во потрошувачката на енергија во Република Македонија е на многу ниско ниво (2,4 проценти), додека процентуалното учество на потрошувачката на енергија е многу високо. Ова особено се однесува на секторот домаќинства. Македонија има речиси 5,5 пати повисока потрошувачка на електрична енергија по единица БДП од напредните европски земји.

Република Македонија има исклучително ниска потрошувачка на енергија по глава на жител, во комбинација со исклучително висок енергетски интензитет по единица БДП. Крајната потрошувачка на енергија по глава на жител во Македонија е околу три пати помала од потрошувачката во европските земји кои се членки на ОЕЦД, додека примарната потрошувачка на енергија по единица БДП е околу четири пати повисока, и покрај падот од околу 20 проценти во периодот меѓу 2000 и 2009 година. Што се однесува до интензитетот на емисии на јаглерод диоксид, со 1,89 CO₂/БДП, земјата е пет пати поинтензивна од аспект на емисии јаглерод диоксидот одошто просекот на 27-те земји-членки на ЕУ.

За да ја намали зависноста од увоз на енергија и ранливоста на шокови поради недостиг на енергија, како и за да ја зајакне конкурентноста на домашната индустрија на меѓународните пазари, Република Македонија треба да преземе чекори кон подобрување на енергетската ефикасност во производството, преносот, дистрибуцијата и искористувањето на енергијата и да го зголеми производството на енергија од обновливи извори. Натомошни напори се потребни за да се зголеми учеството на природен гас во потрошувачката на енергија и да се намали релативното учество на електричната енергија.

Во 2011, Република Македонија усвои нов Закон за Енергија со цел да се усогласи со законодавството на ЕУ, петгодишна енергетска стратегија за периодот од 2012 до 2016 година, како и насоки за утврдување нови гарантирани тарифи за обновлива енергија.

Прилагодување кон климатските промени

Климатските промени покренуваат низа ризици за одредени предложени активности на Банката во Република Македонија. Вториот национален извештај на Република Македонија до УНФЦЦ наведува на кој начин просечните температури се заштитени од пораст поголем од 2,9°C до 2075. и до 3,8°C до 2100 година. Проекциите се дека врнежите ќе се намалат до најмногу 8 проценти до 2075. и до најмногу 13 проценти до 2100 година. Се

очекува тоа да биде придружено со намалени летни врнежи и со генерално зголемена променливост на врнежите. Како последица, Република Македонија може да се соочи со недостиг од вода во текот на летните месеци. Попроменливите врнежи може да резултираат и со флукуации во речната хидрологија и почести екстремни настани, како што се поплави. Водните ресурси и земјоделието се утврдени како најчувствителни сектори.

Недостигот на вода ќе има последици по активностите на Банката во агробизнисот и во другите видови производство кои се водоинтензивни. Агробизнисот може да биде погоден и од климатските промени преку влијание врз земјоделското производство, што ќе има последици по расположливоста на примарните производи и ќе ја зголеми потребата од наводнување. Инвестициите во хидроцентрали можеби ќе треба да ги земат предвид и промените во речната хидрологија поврзани со климата. Потребата од инвестиции во поефикасни и подобро управувани системи за водоснабдување ќе се зголеми, поради поголемиот недостиг од вода предизвикан од климатските промени.

Како одговор на сето тоа, Банката систематски ќе бара можности за поттикнување на отпорноста кон климатските промени преку своите инвестиции, обрнувајќи особено внимание на секторите кои се чувствителни на климата, како што се водоснабдувањето, секторот на струја и енергија (особено хидроенергија), агробизнисот, инфраструктурата и водоинтензивните индустрии, како рударството и производството.

3 СТРАТЕШКИ ОРИЕНТАЦИИ

Република Македонија оствари постојан, иако на моменти бавен, напредок во текот на годините во својата транзиција кон стандардите на функционална пазарна економија. Сепак, последните годишни оценки на Банката поврзани со транзиционите предизвици во 16 сектори, објавени во *Транзициониот извештај за 2012*, покажува дека разликите, и од аспект на пазарната структура и во поглед на институциите за поддршка на пазарот, се оценети во практично сите случаи како „средни“ или „големи“. Со оглед на тоа што земјата е мала и нема излез на море, клучниот предизвик е да се зголеми нивото на интеграција на Република Македонија во регионалните и глобалните пазари. Банката е во добра позиција да помогне во овој процес и преку поддржување на изградбата на клучните транспортни коридори, по пат на тесна и интензивирана соработка со главните партнери како што се Европската унија и Европската инвестициона банка, и преку промовирање на развојот на приватниот сектор и прекуграничната трговија и инвестиции, надградувајќи ги бројните реформи за подобрување на бизнис климата што властите ги спроведоа во текот на неколкуте изминати години.

Главните транзициони предизвици и стратешки насоки за следниот Стратешки период се:

- **Подобрување на конкурентноста и поддршка на приватните инвестиции во корпоративниот и општинскиот сектор.** Властите вложија значителни напори во последните неколку години да ја зајакнат конкурентноста и привлечноста на Република Македонија како опкружување повољно за водење бизнис. Банката ќе продолжи да помага во привлекувањето и поддржувањето странски инвестиции, промовирајќи на тој начин зголемување на продуктивноста преку нови вештини и процеси. Паралелно со тоа, Банката ќе настојува да им помага на локалните компании во подобрувањето на нивната конкурентност. Вклучувањето на приватниот сектор во општинскиот сектор и обезбедувањето на јавни услуги е од суштинска важност за подобрување на ефикасноста и квалитетот, и Банката ќе настојува да овозможи поголемо учество на приватниот сектор, како и усвојување на најдобрите секторски практики во целиот општински сектор.
- **Промовирање енергетска ефикасност и одржлива енергија.** Во енергетскиот сектор и натаму постојат значителни транзициони разлики, во смисла на придвижување на тарифите кон нивоа на кои се обезбедува поврат на трошоците, зајакнување на капацитетот на регулаторот и развој на проекти за обновливи извори на енергија. Програма за директно финансирање одржливи енергетски проекти во Западен Балкан (ВеБСЕДФ) и Кредитната линија за одржливи енергетски проекти на Западниот Балкан (ВеБСЕФФ) и натаму ќе претставуваат важни инструменти за финансирање помали инвестиции во енергетска ефикасност и одржлива енергија.
- **Поттикнување на регионалната интеграција.** Банката тесно ќе соработува со властите, другите меѓународни финансиски институции и, онаму каде што тоа е можно, со инвеститори од приватниот сектор, со цел да помогне во подобрувањето на транспортните мрежи, со што ќе се овозможат поголема прекугранична трговија и инвестиции. Развивањето понатамошни врски со регионалниот енергетски пазар е, исто така, клучно за привлекувањето приватни инвестиции, поттикнувањето на конкуренцијата и диверзифицирањето на изворите на снабдување со енергија. Инвестициската рамка за Западен Балкан (ИРЗБ) ќе обезбеди идеална платформа за дијалог за политиката на регионална интеграција, со оглед на тоа што сите учесници и земји во регионот се поврзани со оваа рамка и се претставени во истата. Регионалните проекти ќе добијат приоритет и ќе се одобруваат во рамките на ИРЗБ.

Банката ќе настојува да развива и да спроведува проекти со кои се промовира родова еднаквост во Република Македонија, на селективна основа низ сите овие стратешки насоки. Во сите сектори, клиентите ќе се поттикнуваат да промовираат еднакви можности на работното место и, каде што е потребно, ќе им се обезбедува поддршка. Во секторот на општини и животна средина, во согласност со својата нова секторска политика, Банката ќе настојува да наоѓа проекти кои се погодни за осмислување и спроведување на начин на кој се обезбедува дека услугите одговараат на потребите и на мажите и на жените. Банката ќе утврдува

начини, доколку и кадешто тоа е соодветно, за поддржување на жените-претприемачи, со тоа што ќе го олеснува нивниот пристап до финансии и ќе го поддржува претприемништвото на жените.

3.1 Клучни секторски предизвици и оперативен одговор на Банката

3.1.1 Јакнење на конкурентноста и поддржување на приватни инвестиции во корпоративниот и општинскиот сектор

Секторски предизвици

- До денес, странските директни инвестиции беа ограничени, што е одраз на малиот пазар и тешката локација на земјата, а развојот на нови процеси и вештини заостанува.
- Иако Република Македонија вовеле бројни мерки за подобро деловно опкружување во изминатите неколку години, ефективното спроведување често заостанува и потребно е натамошно градење на капацитетите, како на пример потребна е надлежност во доменот на конкуренцијата.
- Пазарот на недвижности е во почетна фаза на развој, а пазарната пенетрација на иновативни градежни технологии е ниска.
- Странските директни инвестиции во секторот на агрибизнис се мали, делумно поради слабото функционирање на пазарот на земјиште. Потребни се нови инвестиции во технологијата и развој на нови производи за да се поттикне продуктивноста.
- Пристапот до финансиски средства за микро, малите и средните претпријатија и натаму е особено ограничен. Овие претпријатија сочинуваат 99,7 проценти од вкупниот број регистрирани трговски друштва и вработуваат 74 проценти од вкупниот број официјално вработени, па сепак користат само околу четвртина од вкупните банкарски заеми.
- Пристапот до среднорочни и долгорочни финансии и до одредени финансиски производи е ограничен, особено во националната валута. Кредитирањето во странска валута, во комбинација со кредитирање со променлива каматна стапка, претставува значителен кредитен ризик од аспект на девизните курсеви. Пазарот на корпоративни обврзници е во зародиш.
- Транзиционите предизвици во градскиот превоз и другите јавни комунални услуги се значителни, со потреба од ефективно спроведување на интегрирани решенија, дополнителни инвестиции во поголем капацитет на јавниот превоз и транспарентни процеси на планирање и подобра регулатива и конкуренција.

Оперативен одговор на Банката

Со цел да поттикне инвестиции, Банката ќе ги поддржува локалните и странските приватни компании во нивните напори да се прошират, да ги зголемат продуктивноста и конкурентноста, како и да воспостават вертикални врски со локалните и меѓународните добавувачи и да бидат во согласност со еколошките стандарди и стандардите за здравје и безбедност, преку обезбедување долгорочно финансирање или директно или преку деловните банки. Банката ќе поддржи, доколку е потребно, финансиски и оперативен реструктурирање, паралелно со други инвеститори или истакнати компании.

Со цел и натаму да се развиваат домашната индустрија и услуги, Банката ќе бара можности за поддршка на приватните инвестиции, пред се во генералното производство и во агрибизнис секторот, вклучувајќи ги основното земјоделие, преработката на храна, пакувањето, логистиката, дистрибуцијата и малопродажбата. Со селективен пристап, Банката ќе разгледува можности за поддршка на приватни инвестиции во рударството, информатичко-комуникациската технологија и секторите на недвижности и туризам. Банката ќе обезбедува финансии за приватни компании во форма на акционерски капитал и инструменти кои се квази-акционерски капитал, најмногу преку Програмата за локални претпријатија од Западен Балкан на ЕБОР И Италија (ЛЕФ). Овој фонд ќе обезбеди и сеопфатна поддршка за подобрување на корпоративното управувањето. Банката ќе поддржува проекти кои промовираат модернизација и иновации, како и технолошки напредни индустрии.

Со цел да го промовира развојот на приватниот сектор, Банката ќе биде подготвена да им се придружи на можните иницијативи на Владата за приватизација на поштенските услуги, постојниот оператор на фиксна телефонска линија, операторот на радиодифузен предавател и локалното претпријатие за производство на електрична енергија.

За да ги поттикне растот и развојот на микро, малите и средните претпријатија (ММСП), Банката ќе ја искористи Програмата за раст на претпријатијата (ПРП) и Услугите на деловно советување (УДС), за да ја зајакне конкурентноста и извозниот потенцијал на локалните ММСП, да го поддржи усвојувањето на стандарди за квалитет и подобрување на синџирот на логистика, како и оперативната и маркетиншката ефикасност во различни сектори, а ќе биде активна и во вклучувањето помали проекти во финансирање преку ЛЕФ и кредитните линии на Банката.

За да го зголеми пристапот до финансии, како и за да ја намали 'евроизацијата' на економијата, Банката ќе истражува можности за обезбедување долгорочни средства во локална валута, вклучително и обврзници, за приватни компании и општини.

Со цел да ги олесни приватните инвестиции во општинскиот сектор, Банката ќе го поддржи вклучувањето на приватниот сектор во модернизација на комуналните услуги (цврст отпад, градски превоз, води и отпадни води) преку, на пример, транспарентни процедури за избор на партнер од приватниот сектор.

Политика на дијалог

Банката ќе продолжи со својатата политика на дијалог со властите во врска со прашањата поврзани со инвестиционата клима и со конкуренцијата, црпејќи, онаму каде што тоа е соодветно, од истражувањата во повеќе земји, како што е новото Истражување на поврзано со бизнисот и опкружувањето и работењето на претпријатијата (ИБСЕП) на ЕБОР и Светска Банка. Банката ќе поддржи промени во методологијата на пресметување на комуналните надоместоци, за да ги отстрани бариерите за привлекување инвестиции во локалните и регионалните логистички центри.

Во секторот агрибизнис, Банката ќе промовира регулаторни и законодавни измени, заради воведување Географски индикации со кои ќе им се овозможи на локалните производители да стекнат препознатливост на пазарот.

Во општинскиот сектор, политиката на дијалогот на Банката и натаму ќе биде фокусиран на натамошна децентрализација, изградба на капацитетите и комерцијализација на услугите. За општините ќе се обезбеди и поддршка во јакнењето на нивната отчетност во поглед на управувањето со нивните активности. Каде што е соодветно, Банката ќе ја поддржи владата во нејзините напори да го подобри регулирањето и да овозможи развој на оддржливи финансиски структури за јавно-приватни партнерства.

3.1.2 Промовирање енергетска ефикасност и оддржлива енергија

Секторски предизвици

- И покрај подобрувањата во методологијата на утврдување тарифи, тарифите за електрична енергија се и натаму под нивоата на кои може да се оствари поврат на трошоците, а меѓусебните субвенции се од големо значење, при што цените за домаќинствата се држат вештачки на ниско ниво.
- Во земјата постои регулаторна комисија, но нејзиниот капацитет е слаб и подлежи на политички интервенции.
- Во секторот на гас, потребно е целосно разграничување на преносот и дистрибуцијата и зголемен капацитет за пренос на гас, додека тарифите треба во поголема мера да ги одразуваат трошоците.
- На единствената рафинерија во земјата и се потребни итни инвестициски надградби. Нејзиниот енергетски интензитет е значително поголем одошто просекот во рафинериите во ЕУ.
- Потребни се натамошни чекори за да се затвори јазот меѓу потребите на сопствениците на јавните згради и ограничувачките економски и законодавни услови, кои ги попречуваат инвестициите во заштеда на енергија.

- Ефикасноста на енергијата и на ресурсите останува предизвик во производната индустрија, вклучително и секторите на машинопроизводство и метали, легури или дрвопреработка.

Оперативен одговор на Банката

Банката ќе ја зголеми поддршката на енергетска ефикасност и подобрување на животната средината во сите сектори на стопанството, како и во јавниот и општинскиот сектор. За помали инвестиции, ќе се обезбедат финансии директно од страна на Банката или преку деловните банки и фондовите. Банката ќе поттикнува подобрувања на енергетската ефикасност во стамбениот сектор преку обезбедување долгорочно финансирање преку деловните банки.

Банката ќе го поддржува натамошниот развој на проекти за обновлива енергија во секторот на хидроенергија, кој има висок потенцијал, како и во фотоволтажните инсталации, ветерната енергија и биогасот, вклучително и преку кредитните линии ВеБСЕДФ и ВеБСЕФФ за проекти од мал обем. Јавно-приватните партнерства ќе се поддржат во финансирањето големи проекти на обновлива енергија. Освен тоа, Банката ќе ја јакне и подобрува сигурноста на домашната мрежа на пренос, нудејќи на тој начин комерцијални можности за производители на обновлива енергија.

Политика на дијалог

Банката ќе се вклучи во дијалог околу подзаконската регулатива во однос на неодамна усвоениот Закон за енергетика, како и во подготовката и спроведувањето на Политиките за либерализација на пазарот.

Онаму каде што тоа е потребно, ќе се обезбеди помош на Владата во подготовката на нови тендери за големи капацитети за производство на обновлива енергија.

Банката ќе ги разгледа можностите за помагање на властите во напорите да се подобри законодавството со кое се поддржуваат инвестиции во енергетска ефикасност во јавниот сектор, преку Компанија за Енергетски Услуги (КЕУ).

3.1.3 Придвигување на регионалната интеграција

Секторски предизвици

- За натамошен развој на патиштата, вклучително и оние кои ја поврзуваат земјата со соседните земји, веројатно ќе биде потребно вклучување на приватниот сектор, но обидите да се склучат договори за јавно-приватно партнерство или тоа да се оствари преку тендер засега се без успех.
- Железничките врски со регионот се фрагментирани; потребно е натамошно разграничување на индустријата за да се промовира

конкуренција, а треба да се подобри и ефективноста на новоформиранитот регулатор на железници.

- Развивањето регионални врски е од клучно значење за привлекување приватни инвестиции во енергетскиот сектор, преку поттикнување на оддржлива конкуренција на претпријатијата во државна сопственост и преку диверзификација на снабдувањето со енергија од извори кои не се јаглен.
- Создавањето национална мрежа за пренос на гас би овозможило поголема интеграција на пазарот на гас во регионот на Југоисточна Европа.

Оперативен одговор на Банката

Со цел да ја промовира регионалната интеграција на транспортот, Банката ќе го поддржува развојот на стратешки врски со соседните земји, вклучително и Трансевропскиот коридор VIII и натамошна надградба на Коридорот X, како и страничните врски со овие коридори. Онаму каде што постојат профитабилни можности, Банката ќе го поддржува финансирањето на ваквите инвестиции преку структурите на јавно-приватно партнерство.

Со цел да се промовира регионалната енергетска интеграција, Банката ќе ја поддржува интеграцијата на македонскиот енергетски пазар во регионалниот, особено преку поддршка на интерконекциските линии со соседните земји. Понатаму, Банката ќе ја поддржи и изградбата на гасна инфраструктура со која би се помогнала регионалната интеграција на пазарите на гас и би се обезбедило пошироко искористување на гасот во земјата.

Политика на дијалог

Инвестициската рамка за Западен Балкан (ИРЗБ) постепено прераснува во еден од главните механизми за регионална политика на дијалог и ќе обезбеди силно влијание при утврдувањето приоритет и планирањето инвестиции со регионален ефект.

Банката и натаму ќе биде вклучена во поддржување на натамошните реформи во патниот и железничкиот сектор, вклучително и постепено доделување на одржувањето на патиштата на надворешни фирми и поддршка за концесии за патишта во секторот патишта и, доколку во текот на стратешкиот период биде доделена концесија за патишта, ќе ги разгледа можностите за поддршка на формирањето специјализирана единица.

Напорите на Банката да го поддржи реструктурирањето на железничкиот сектор ќе продолжат, со фокус на јакнењето на капацитетот на регулаторот на железничкиот сообраќај и издвојувањето на товарниот и патничкиот железнички сообраќај на претпријатието за железници. Ќе се обезбеди и помош во подобрувањето на политиките на

енергетска ефикасност и на претпријатието за железници и на тоа за инфраструктурата.

3.2 Еколошки и социјални импликации од предложените активности на Банката

Сите проекти на ЕБОР подлежат на Еколошката и Социјалната Политика (ЕСП) од 2008 година или на политиката што ќе ја наследи.⁴ За директни инвестиции, ЕСП бара проекти кои ќе бидат така структурирани, што ќе ги исполнуваат Барањата за изведба на ЕБОР, вклучително и еколошките и социјалните барања на национално ниво и на ниво на ЕУ. Онаму каде што тоа е соодветно, ЕБОР ќе работи со клиентите, за да ги оспособи да ги исполнат Барањата за изведба, добрата меѓународна практика и релевантните стандарди на ЕУ во разумна временска рамка.

Банката ќе работи со клиентите на оценување на еколошките и социјалните ризици и можности на секој проект, а проектите ќе се следат внимателно, за да се обезбеди спроведување на договорените обврски.

За проекти кои вклучуваат транспортни мрежи и интерконекциски енергетски врски со соседните земји, ќе се обрне внимание на трасирање нова инфраструктура. Сите прекугранични проекти, за кои е потребна оценка на еколошките и социјалните ефекти, може да подлежат на барањето на Конвенцијата на УНЕЦЕ ЕИА за оценка на влијанието врз животната средина (т.н. „Конвенција Еспо“) и може да се потребни консултации со соседните земји. Ќе треба внимателно да се разгледа откупот на земјиштето, за да се осигури дека се исполнети барањата на Банката за преселба и обезбедување егзистенција на населението.

Промовирањето енергетска ефикасност и оддржлива енергија вклучува и фокус на утврдувањето на тарифите. Подобрената дистрибуција и наплата на енергијата може да резултираат со тоа прифатливоста на тарифите да стане клучно прашање за голем број ранливи домаќинства. Ќе се преземат мерки за да се обезбеди прифатливост на тарифата за основната, минимална услуга за најсиромашните семејства. Проектите на обновлива енергија, особено во секторот на хидроенергија, ќе треба да ги земат предвид извлечените поуки во областите на оценка на биоразновидноста и вкупните влијанија, како и консултации со јавноста.

За проекти кои вклучуваат локални претпријатија, Банката ќе ја оценува нивната способност да го спроведат проектот во согласност со еколошките и социјалните барања на Банката. Тоа може да вклучи градење на капацитетите во области како што е управувањето со животната средина, здравјето и безбедноста на работното место,

---

⁴ Еколошката и социјалната политика (ЕСП) од 2008. ќе биде предмет на разгледување во текот на 2013 година и подлежи на ревизија. Проектите кои ќе бидат натаму подложени на Ревизија на концептот по датата на стапување на сила на евентуалната нова ЕСП ќе подлежат на ревидираната политика.

транспарентност и консултации со јавноста, вклучително и евентуалните ранливи групи, како што се етничките малцинства.

Кај проектите кои вклучуваат финансиски посредници, ќе се обрне внимание на обезбедување капацитет во партнерската банка, со цел да се оценат и да се контролираат еколошките и социјалните ризици и можности, вклучително и биоразновидноста, здравјето и безбедноста на работното место, прашањата на работни односи и родовите прашања.

4 ПРИСТАП ДО КАПИТАЛ: ПРИВАТНИ И ЈАВНИ ИЗВОРИ НА ФИНАНСИРАЊЕ

4.1 Пристап до капитал

Најголемиот дел од јавниот долг на Република Македонија и натаму се финансира од официјални извори - меѓународни финансиски институции и билатерални донатори. Официјалното финансирање сочинува над 50 проценти од вкупниот државен долг. Преостанатите финансии се речиси подеднакво поделени меѓу домашните и странските извори на капитал. Учеството на домашниот јавен долг не е многу голем, што е одраз на тоа што домашниот пазар на државни хартии од вредност сè уште е во развој. Како резултат на тоа, најголемиот дел од домашниот долг е краткорочен. Во последните неколку години, странските приватни финансии во најголема мера доаѓаат во вид на заеми од деловни банки. Од 2005 година наваму, Владата издаде две еврообврзници. При последната емисија во 2009, Владата пласираше триполгодишна еврообврзница во износ од ЕУР 175 милиони со годишен принос од 9,87 проценти; таа обврзница беше отплатена во јануари 2013, со што владиниот долг се намали за повеќе од два процентни поени од БДП.

Се до последното тромесечие на 2011, властите не беа подготвени повторно да се впуштаат во ризик на меѓународните пазари на капитал, поради тековната променлива состојба на глобалната економија и политичките фактори, одлучувајќи наместо тоа да повлечат средства од превентивната кредитна линија на ММФ (види точка 2.1). Меѓутоа, во 2012, Владата обезбеди заем од ЕУР 75 милиони од Дојче Банк, а доби и два други заеми, делумно гарантирани од Светската Банка - ЕУР 130 милиони од Дојче Банк и Ситибанк во декември 2011-та и ЕУР 250 милиони од Дојче Банк во јануари 2013, соодветно. Најголемите рејтинг агенции и доделија на Република Македонија рејтинг на стабилни изгледи во однос на државниот долг. Според Стандард и Пурс, државниот долг на земјата има рејтинг ББ, две нивоа под инвестицискиот рејтинг, додека рејтингот на Фич е само едно ниво под инвестицискиот рејтинг - ББ+ (Мудис не објавува рејтинг за Република Македонија).

Банкарскиот сектор во Република Македонија е во најголем дел во странска сопственост. Банките во сопственост на странски инвеститори

држат над 90 проценти од сите банкарски средства во земјата. Меѓутоа, со оглед на тоа што овие банки не се зависни од капиталот на матичните банки во однос на финансирањето на своите кредитни активности, Република Македонија не доживеа силно слабеење на способноста за кредитирање и опаѓање на кредитните активности, како некои нејзини соседи од Југоисточна Европа. Сепак, порастот на кредити одобрени на приватниот сектор забави значително, од стапки од 30-40 проценти на годишно ниво пред кризата до околу 7-8 проценти годишно кон крајот на 2012 година.

Кредитите за домаќинствата претставуваат помал дел од вкупните заеми во споредба со периодот веднаш пред кризата - овој вид кредити беше повеќе погоден од промените во побарувачката и кредитните практики на банките одошто заемите за претпријатијата. Тоа, заедно со зголемената перцепција на ризик во економијата, се одрази во промените во временската структура на заемите. Краткорочните заеми сочинуваат поголем дел од вкупните заеми одошто тоа беше случај пред кризата.

4.2 Финансии од мултилатералните банки за развој (МБР) и соработка со другите меѓународни финансиски институции (МФИ) и мултилатерални донатори

Банката ќе продолжи тесно да соработува со билатералните и мултилатералните институции на клучните инфраструктурни проекти во транспортниот, енергетскиот и општинскиот сектор. ИРЗБ ќе биде главната платформа за дискусии со другите партнери во врска со клучните приоритети и финансиски механизми за предложените активности. ИРЗБ ќе биде, исто така, и важен инструмент за поттикнување на регионалните политики на дијалог, што е предуслов за регионална интеграција.

Во секторот транспорт, Банката и натаму ќе соработува со своите традиционални партнери: ЕИБ, ЕУ, Светската банка, Италија, Австрија, Германија и други билатерални донатори. Во енергетскиот сектор, партнерите ги вклучуваат ЕУ, Светската Банка, КфВ и ИФЦ. Во општинскиот сектор, Банката ќе ја продолжи својата соработка со Светската Банка, ЕИБ и ИФЦ, со цел да ги зајакне и да ги дополни можностите за финансирање. Постојната соработка со КфВ на воспоставување регионален општински фонд ќе продолжи. Банката ќе настојува да мобилизира средства од билатерални донатори, за да финансира инвестиции, реформи на политиките и транзициониот напредок, во доследност со својот мандат.

Банката ќе се ангажира заедно со други Меѓународни финансиски институции во насока на тоа да се обезбеди почитување на начелата на комерцијално утврдување цени.

Светска Банка

Од 1994 година наваму, Светската Банка обезбедила повеќе од УСД 1 милијарда во поддршка на транзицијата на земјата кон пазарно стопанисување и изградба на ефективни институции, подобрување на образованието, социјалната заштита и пензиите, изградба и рехабилитација на основната транспортна и енергетска инфраструктура, како и зачувување на природното и културното наследство. Светската банка и ЕБОР заедно го финансираа Проектот за рехабилитација на регионалните и локалните патишта со износ од ЕУР 70 милиони и ЕУР 50 милиони, соодветно.

Целта на Стратегијата за партнерство на Светската банка со Република Македонија за 2011 - 2014 година е да се обезбеди селективна и насочена финансиска поддршка и советодавни услуги, како поддршка на побрз, поцелосен и поеколошки економски раст. Со оглед на тоа што идниот раст и развој на Република Македонија во основа зависи од динамиката на пристапување кон ЕУ, интервенцијата на Светската Банка е дизајнирана така, за да ѝ помогне на Република Македонија да се подготви за членство во ЕУ. Тековната програма се состои од 7 заеми и еден грант, со вкупна вредност од УСД 305 милиони.

Меѓународната Финансиска Корпорација

До денес, Меѓународната Финансиска Корпорација (ИФЦ) има инвестирано УСД 89 милиони во Република Македонија. Најголем дел од инвестициите се направени во согласност со инвестициите на ЕБОР. ИФЦ ги фокусира своите инвестициски услуги на зголемување на пристапот до финансии преку поддршка на развојот на локалните финансиски институции, особено на оние кои се концентрираат на мали и средни претпријатија. ИФЦ инвестираше и во енергетскиот сектор, телекомуникациите и општиот производствен сектор. Во 2008, Банката и ИФЦ заедно го финансираа заемот за ЕВН Македонија, секој со по ЕУР 35 милиони.

Освен инвестициите, ИФЦ има и неколку тековни програми на советодавни услуги. Советодавните услуги на ИФЦ имаат за цел подобрување на инвестициската клима, оперативните резултати на претпријатијата од приватниот сектор и на поттикнување учество на приватниот сектор во развојот на инфраструктурни проекти. Тие проекти на советодавни услуги ги вклучуваат: финансискиот сектор, со особен нагласок на кредитирање на малите и средните претпријатија и на енергетска ефикасност; климатските промени, вклучително и инвестиции во инфраструктурниот и енергетскиот сектор; агрибизнисот, со нагласок на малопродажбата и производството на храна; производството со додадена вредност; и деловната инфраструктура, со фокус на логистиката и дистрибуцијата.

Европската Инвестициска Банка

Европската Инвестициска Банка (ЕИБ) започна со своите активности во Република Македонија во 1998, со потпишување на Протоколот за финансиска соработка, според кој ЕИБ започна да ѝ одобрува заеми на Владата на Република Македонија. Целните сектори на ЕИБ го вклучуваат транспортот, енергијата, здравството, малите и средните претпријатија и финансирањето на општините, со можно издвојување на средства во износ од ЕУР 150-200 милиони. Во моментот, ЕИБ е изложена во секторите транспорт (патен), енергија (пренос) и мали и средни претпријатија (преку одбрани финансиски посредници).

Како одговор на кризата, ЕИБ во 2009-та одобри заем од ЕУР 100 милиони за Македонската Банка за Поддршка на Развојот (МБПР), гарантиран од државата. Заемот се канализира во економијата преку локалните деловни банки. Средствата од заемот се користат за финансирање на капитални инвестиции, обртен капитал и рефинансирање на локалните корпорации и мали и средни претпријатија. Во 2011 и 2012 година, беа одобрени дополнителни ЕУР 150 милиони.

Меѓународниот Монетарен Фонд

Република Македонија му се приклучи на Меѓународниот Монетарен Фонд (ММФ) во декември 1992. Во јануари 2011, македонските власти одлучија да повлечат ЕУР 220 милиони (од вкупно расположливите ЕУР 390 милиони) од Превентивната Кредитна Линија (ПКЛ), што претставуваше одраз на изменетите околности поради предвремените избори, вклучително и доцнењето со планираното издавање на Еврообврзницата. ПКЛ (подоцна преименувана од страна на ИФЦ во Превентивна Кредитна Линија за Ликвидност, или ПКЛЛ) беше наменета за земји кои, и покрај тоа што имаат здрави политики и основи, се соочуваат со одредена преостаната ранливост. Владата, откако постигна договор за петгодишен заем со странска банка во 2012 со кој се обезбедуваат нејзините потреби од финансии за 2012 и 2013 година, нема да има потреба понатаму да влече средства од ПКЛЛ.

ММФ поддржува и неколку проекти за техничка помош, вклучително и проекти за развој на домашниот пазар на обврзници, среднорочно буџетирање, модернизација на управувањето со јавните финансии и подобрување националните статистичките податоци.

4.3 Соработка со Европската Унија

Соработката на ЕБОР со ЕУ ќе продолжи во рамките на ИРЗБ.

Во секторот на приватни мали и средни претпријатија, Банката ќе ги засили своите активности преку новата платформа за мали и средни претпријатија, конципирана заедно со ЕУ и ЕИБ за Западниот Балкан и Хрватска и одобрена во рамките на ИРЗБ, насловена Кредитна Линија за Развој на Претпријатијата и Иновации (КЛРПИ), преку која на регионот ќе му бидат ставени на располагање низа механизми на финансирање и

Техничка помош за структурни реформи во областите на приватен акционерски капитал и иновации. Во рамките на КЛРПИ, ќе биде формиран нов фонд, Фонд за проширување на претпријатијата (ФПП), како инструмент за заедничко финансирање проекти насочени кон акционерскиот капитал со Фондот за локални претпријатија, со што ќе претставува клучен елемент на соработката со сите други институционални актери во регионот.

Банката ќе работи на утврдување натамошни активности на поддршка на малите претпријатија со средства од ЕУ, и преку националниот Инструмент за претпристапни средства и преку регионалната иницијатива ИРЗБ.

АНЕКС 1 – ОЦЕНА НА ПОЛИТИЧКАТА СИТУАЦИЈА

Република Македонија е посветена на начелата на повеќепартиска демократија, плурализам и пазарна економија и ги применува истите во согласност со условите утврдени во член 1 од Спогодбата за основање на Банката.

Уставната и законодавната рамка за плуралистичка парламентарна демократија е воспоставена. Поделбата на овластувања и проверките и контролите во политичкиот систем ги гарантираат основните права и слободи на малцинствата, а во однос на значајната улога на граѓанското општество се во голема мера во согласност со меѓународните и европските стандарди, според оцената на Советот на Европа и на Европската Унија. Изборите, генерално, се спроведуваат на начин кој, според ОБСЕ и Советот на Европа, е слободен и во согласност со меѓународните стандарди, иако понекогаш се обележани со неправилности.

Во периодот по усвојувањето на претходната Стратегија, Република Македонија постигна дополнителен напредок во однос на демократските реформи, во голема мера насочени кон интеграција во ЕУ. Особен напредок е постигнат во областите кои се сметаат за клучни слабости на земјите од Западниот Балкан, како што е јавната администрација, судството и деловното опкружување. Законодавната рамка за професионална јавна администрација е зајакната, а нејзиниот капацитет за обезбедување услуги за граѓаните е подобрен. Иако во областа на судството и натаму постојат сериозни предизвици, неговата општа ефикасност е зголемена, што се гледа од намалениот број на заостанати предмети во судовите. Република Македонија продолжува да се рангира добро според рејтингот на Светска Банка од аспект на водење бизнис во земјата и е далеку пред останатите земји од Западен Балкан и од најголемиот број земји во транзиција.

Властите остануваат посветени на духот на Охридскиот Рамковен Договор (ОРД), со кој беше ставен крај на меѓуетничкиот конфликт од 2001 година и кој, оттогаш наваму, го јакне меѓуетничкото помирување. Континуираното спроведување на ОРД придонесе кон консолидација на демократијата и владеењето на правото. Со тоа и натаму се поддржува политичката стабилност во земјата, која е зацврстена и со релативно непреченото функционирање на сегашната мултиетничка владејачка коалиција. И покрај повторливите етнички тензии, коалиционите партнери успеваат да ги решат несогласувањата по пат на дијалог.

Крајот на 2012 година посведочи на политичка криза која започна поради контроверзности околку усвојувањето на буџетот за 2013 година. Главната опозициска партија, левичарската СДСМ, покрена бојкот на Собранието, изјави дека ќе ги бојкотира локалните избори во март 2013 година и побара предвремени парламентарни избори. Политичката пат позиција се надмина со помош на договор со посредштва на ЕУ помеѓу владата и

опозицијата постигнат на 1 март, 2013 година. Опозицијата се врати во Собранието и учествуваше на локалните избори на 24 март и 7 април, 2013 година.

Напредокот на полето на реформите и консолидирањето на политичката стабилност кои го постигнаа македонските власти е одразен во заклучоците на последниот Извештај за напредок на Република Македонија објавен од Европската Комисија (ЕК) на 10 октомври 2012, која го оценува напредокот во текот на минатата година во однос на исполнување на Копенхашките критериуми, вклучувајќи ја и стабилноста на институциите, владеењето на правото, човековите права и заштита на малцинствата. Во тој Извештај, Комисијата отиде подалеку од едноставна реафирмација на оцената дека Република Македонија во суштина ги задоволува политичките критериуми и ја повтори, по четврти пат од 2009 година наваму, својата препорака за започнување на преговорите за пристапување кон ЕУ. Комисијата го упати најсилниот повик досега до Советот на Европа за почнување на пристапните преговори без натамошно одложување. На 11 декември 2012, Советот на ЕУ заклучи дека во пролетта на 2013 година ќе го разгледа извештајот на ЕК за имплементација на реформите во контекст на Пристапниот Дијалог на Високо Ниво (ПДВН), кој започна на почетокот од 2012, како и чекорите преземени да се постигне заемно прифатено решение за спорот за името под закрила на ОН, во насока на можна одлука на Советот на Европа да ги почне преговорите за пристапување кон ЕУ. Овој извештај, објавен на 16 април, 2013 година, заклучи дека на сите реформски полиња опфатени во Извештајот е постигнат напредок и наспроти политичката криза која следеше по настаните од 24 декември 2012 година. Исто така забележа дека се преземени чекори во односите со соседните земји и дека разговорите по прашањето за името земаат нов замав.

Репрезентативна и отчетна влада

Слободни, фер и конкурентни избори

Постојната законска рамка дава солидна основа за демократски избори, под услов властите и политичките партии да практикуваат доволно воља за нејзино спроведување. Законската рамка беше подобрена преку низа реформи, вклучително и амандманите усвоени во 2011, кои, меѓу другото, прифатија неколку препораки изнесени од ОБСЕ по последните избори. Во ноември 2012 година беа усвоени нови амандмани на Изборниот Законик со што се даде осврт на одредена загриженост на Канцеларијата на ОБСЕ за Демократски институции и човекови права (ОДИХР) и на Венецијанската Комисија. Речиси сите избори во земјата беа оценети како „слободни и фер“ од страна на набљудувачите од Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ/ ОДИХР, вообичаено во соработка со Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ). Изборите се, генерално, високо конкурентни, почнувајќи од сеопфатното пријавување кандидати, кое им нуди разновиден избор на гласачите. Кандидатите може слободно да ги водат кампањите. Државната

изборна комисија е независно постојано тело, назначено од Собранието со четиригодишен мандат, и функционира нормално, на ефикасен и транспарентен начин. Медиумите обезбедуваат разновидно и целосно покривање на изборните кампањи за гласачите, а самите кампањи се соодветно регулирани. Изборниот законик предвидува домашно и меѓународно набљудување на изборите на сите нивоа на изборната администрација.

И покрај општото добро спроведување на изборите, имаше и повремени нерегуларности. Оние кои се повторуваа беа т.н. семејно гласање, особено присутно кај етничките малцинства, каде што оваа појава претставува долгорочен предизвик, како и повремените наводи за притисок или заплашување на граѓаните. ОБСЕ препорача ревизија на гласачките списоци, која требаше да се спроведе уште многу одамна. Тоа е поврзано со податоците што се очекуваат од новиот попис, кој е два пати одложен поради одредени несогласувања поврзани со етничките прашања. Ревизијата на гласачкиот список е во тек.

Иако во минатото неколку изборни процеси беа обележани со изборно насилство и разни неправилности, во последно време има постојан напредок, кој беше демонстриран во текот на претседателските и локалните избори од 2009 година, а особено во текот на последните парламентарни избори, кои се одржаа во јуни 2011 година. Последниве минаа спокојно и мирно и беа забележани само ограничен број технички неправилности. Властите сериозно ги сфатија препораките на ОБСЕ/ОДИХР по изборите од 2011 година. Владата поднесе неколку предлози чија цел е да се подобри законодавството врз основа на тие препораки, а Собранието работи на истите.

Локалните избори, коишто се одржаа на 24 март и 7 април, 2013 година, беа оценети од страна на Мисијата на ОБСЕ/ОДИХР за набљудување на изборите како ефикасно спроведени и крајно конкурентни и мирни. Во исто време, во своите прелиминарни заклучоци по втората рунда, Мисијата за набљудување на изборите забележа дека “понатамошното партиско влијание врз медиумите и мешањето на државните и партиските активности го потврди недостатокот на рамноправно поле за игра за кандидатите”.

Поделба на власта и ефективни проверки и споредби

Уставно-законодавната рамка за парламентарна демократија – поткрепена со поделба на власта и проверки и споредби во политичкиот систем, независното законодавно тело и добро воспоставените постапки на законодавен надзор во пропишаните домени на одлучување – постои во Република Македонија и во голема мера е во согласност со меѓународните и европски стандарди, како што се проценува од Советот на Европа и ЕУ. Опсегот на овластувања на законодавното тело да ја држи владата на одговорност и да врши парламентарен надзор во голема мера е во

согласност со меѓународните стандарди. Сите државни органи ги почитуваат препораките на Народниот правобранител.

Во основа, функционирањето на Собранието е задоволително, а политичкиот дијалог меѓу власта и опозицијата се одржуваше во поголемиот дел од периодот на стратегијата. Претставници на опозицијата раководат со неколку важни собраниски комисии. Меѓутоа, на крајот од 2012, главната опозициона политичка партија започна бојкот на парламентот, како протест против формулацијата на буџетот за 2013.

Премиерот и владините министри учествуваат во месечни седници за прашања и одговори пред пратениците. Во 2012, министрите учествуваа во неколку интерпелации побарани од парламентарната опозиција; како и во расправи на собраниските комисии. Спроведувајќи го своето право за иницирање и менување на законодавството, собраниските комисии во текот на 2012 иницираа шест предлог-закопи.

Република Македонија напредува и со децентрализацијата на власта, што е еден од клучните елементи на Охридскиот Рамковен Договор (ОРД). Од претходната стратегија, сите освен една од 85-те општини во земјата влегоа во втората фаза на фискална децентрализација, овозможувајќи понатамошен пренос на надлежностите и финансиското раководење на локално ниво.

Ефективна моќ на владеење на избраниите функционери

Република Македонија утврди институционални, законски и финансиски аранжмани за избраните функционери да спроведуваат ефективно владеење и тие не се ограничени со никакви недемократски права на вето или други несоодветни влијанија. Како во многу други земји во транзиција, долго време постои близок однос меѓу деловните и политичките елити. Меѓутоа, ова не ги компромитира надлежностите на избраните функционери да владеат со земјата.

Граѓански сектор, медиуми и учество

Обем и независност на граѓанскиот сектор

Постои задоволителна законска рамка за граѓанските организации. Во 2012, беа донесени нова „Стратегија за соработка“ меѓу владата и граѓанскиот сектор за 2012-2017 и соодветен акционен план, чијашто подготовка во голема мера беше широко партиципативна. Новата стратегија предвидува основање Совет за соработка со граѓанскиот сектор, како и законски обврзувачка рамка за државно финансирање на граѓанските организации. Ова треба да помогне во стандардизирање на оваа област, каде во минатото, НВО изразуваа многу забелешки. Како и насекаде низ Западниот Балкан, Граѓанските Организации (ГО) остануваат значително зависни од странски средства.

Најголем напредок е постигнат во вклучување на претставниците од граѓанскиот сектор во работата на европската агенда. Парламентарната комисија за прашања од ЕУ и Националниот совет за интеграција во ЕУ, со којшто претседава еден од лидерите на опозицијата и во којшто се вклучени претставници од граѓанскиот сектор, одржуваат редовни заеднички седници за клучните прашања во врска со ЕУ, вклучувајќи ги и националната програма за усвојување на аки комуниер (*acquis communautaire*), извештаите на ЕУ за напредокот и тековниот дијалог за пристапување со ЕУ.

НВО се особено активни на социјално поле, вклучувајќи ја заштитата на ранливите групи, и при набљудување на изборите. Меѓу слабостите е развојот на граѓанскиот сектор на локално ниво, особено во руралните подрачја.

Правата за формирање синдикати се опфатени во законот и се почитуваат во практика. Сепак, на синдикатите општо им недостигаат стабилни финансиски средства. Економско-социјалниот совет игра сè поактивна улога во социјалниот дијалог.

Голем број ГО во моментот се регистрираат кај даночните органи во Република Македонија. Меѓутоа, има само неколку добро воспоставени и добро финансирани ГО, главно во најголемите градови. Некои ГО се високо-професионални во своите соодветни подрачја на стручност, особено оние специјализирани за интеграција во ЕУ и сродни прашања, животна средина, медиуми и родови прашања.

Независни плуралистички медиуми што функционираат без цензура

Плурализмот во медиумите, коишто функционираат слободно и без цензура, општо порасна во последниве години. Законската рамка во голема мера е воспоставена во согласност со меѓународните стандарди. Истовремено, ЕК во својот последен Извештај за Напредокот на Република Македонија, објавен во октомври 2012, забележа дека постои „континуирана загриженост околу самоцензурата“, како и за тоа дека „голем дел од рекламирањето финансирано од власта се насочува кон медиумите што ја поддржуваат Владата“.

Советот за радиодифузија започна со спроведување на законските одредби против концентрација на сопственоста и конфликт на интереси во политичката сфера. Владата и Здружението на новинари во 2012 отпочнаа тркалезна маса заради третирање на останатите клучни предизвици во врска со медиумите. Тие потпишаа посебен Меморандум за соработка, во којшто беа утврдени конкретни подрачја, вклучувајќи и декриминализација на клеветата, јакнење на јавниот радиодифузен сервис, транспарентност на владините реклами и подобрување на почитувањето на професионалните стандарди од страна на новинарите. Во ноември, 2012, македонскиот парламент донесе нов Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета, со којшто навредата и клеветата беа отстранети од

кривичниот законик. Декриминализацијата на клеветата беше значаен чекор кон зајакнување на слободата на изразување.

Во Република Македонија работат многу независни радиодифузни куќи и дневни весници. На пазарот доминираат електронските медиуми. Главната медиумска куќа е јавниот радиодифузен сервис, Македонската радиотелевизија (МРТ), со своите три национални канали, еден сателитски канал и три национални радио-станции. МРТ се финансира преку радиодифузна такса што им се налага на домаќинствата и правните лица.

Повеќе канали на граѓанско и политичко учество

Постојат повеќе канали на граѓанско и политичко учество. Има извесни правила и постапки за консултација на јавноста, но, тие не се спроведуваат секогаш. На пример, напредниот систем за електронски регистар на сите ново подготвени нацрт-закопи, предвиден со правилата, не се користи нашироко во практиката. Иако парламентарните комисии често бараат од ГО да обезбедат своја експертиза, ова често пати се прави *ad hoc*.

Слобода на формирање политички партии и опозиција

Слободата на формирање политички партии ја гарантира Уставот и практично се спроведува, нагласена со постоењето на значителна опозиција што може слободно да води кампањи и да се спротивставува на владините иницијативи. Главната опозициона политичка партија во моментот има повеќе од 30 проценти од местата во националното собрание, нејзините претставници раководат со неколку собраниски комисии и тие, исто така, се во мнозинство во неколку општини. 53 политички партии учествуваа во последните општи избори во Република Македонија, а 16 партии и коалиции во моментот се претставени во Собранието.

Владеење на правото и пристап до правдата

Владеење на правото

Постојат потребни законодавни и институционални заштитни мерки за владеење на правото. Република Македонија продолжи да напредува со сеопфатните реформи на судството и со неговото усогласување со европските стандарди. Извештајот на ЕК за напредокот во 2012 на Република Македонија забележа напредок во намалување на заостатокот од предмети во судовите. Ова е особено важно, бидејќи главните преостанати предизвици за практичната имплементација на правото на праведно судење за сите произлегуваат од прашањата за вкупната ефикасност на судовите. Судовите на сите нивоа продолжија да ги објавуваат пресудите на своите веб-страници, што е важно орудие за промовирање транспарентност и пристап до правдата.

Независност на судството

Независноста на судството се гарантира со Уставот и постојат клучни заштитни мерки за да се обезбеди неговата непристрасност, вклучувајќи ја улогата и составот на Судскиот совет. Во 2011, беше донесена измена со која се овозможува Министерот за правда да учествува во работата на Советот, но, којашто не му дава на министерот гласачки права како претходно. Сепак, потребни се понатамошни напори за гарантирање во практиката на високо-квалитетни одлуки од судовите. Според ЕК, актуелните основи за разрешување на судиите не се доволно јасни, прецизни и предвидливи, што може да ја поткопа судската независност.

Владаиѝа и граѓанииѝе - иредмеиѝ на закономѝи во иодеднаква мера

Властите ги засилија мерките за спречување на злоупотреба на власта од страна на носителите на јавни функции, особено во Министерството за внатрешни работи, каде што Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди иницира стотици дисциплински постапки годишно, од кои повеќето се однесуваат на злоупотреба на службената положба; и во Царинската управа, која, исто така, го зајакна својот систем на внатрешна контрола.

Воспоставен е Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер, иако некои одредби се доволно нејасни за да се остави простор за произволно толкување. Неодамна беше донесен нов закон, чијашто ефективност останува допрва да се види, со кој се предвидува систематска проверка на анкетните листови за имотната состојба на носителите на јавни функции. Во 2011 година, Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) поднесе 48 барања за поведување испитување на имотот, што резултира со обвиненија против 10 избрани и именувани функционери. 128 случаи на сомневање за конфликт на интереси резултираа со 37 потврдени случаи.

Ефективни иолиѝиѝки и инсѝиѝиѝуѝии за сѝречување на коруѝиѝиѝа

Иако корупцијата останува сериозен проблем во одредени области како што се јавните набавки, а македонските граѓани сѐ уште ја перцепираат како широко распространета појава, во последниве години, властите постигнаа напредок во борбата против корупцијата. Воспоставувањето на „едношалтерски систем“ за формирање претпријатија, заедно со сеопфатните регулаторни реформи во последниве години, придонесе кон подобрување на севкупната атмосфера во врска со интегритетот. Според индексите за перцепција на корупцијата на Транспаренси Интернешонал од 2012, Република Македонија има резултат од 4,3, што ја става на 69-ото место од 176 земји и меѓу најдобрите во Југоисточна Европа.

Постои институционална и правна рамка за борба против корупцијата. Според последните извештаи од Групата на држави против корупцијата на Советот на Европа (ГРЕКО), македонското кривично законодавство дава ефикасна основа за истрага и гонење на дела на корупција. Истовремено, ГРЕКО смета дека неколку аспекти од националното законодавство сѐ

уште заостануваат зад најдобрите стандарди. Република Македонија ја ратификува Конвенцијата за кривично право против корупцијата во 1999 година. Последователно, со текот на годините, беа донесени неколку измени на Кривичниот законик за да се пренесат стандардите на Конвенцијата. Неодамна усвоените измени на Законот за финансирање политички партии и Законот за спречување конфликт на интереси ги подобрија надлежностите за проверка и извршување на релевантните органи што работат на спречување и прогон на корупцијата. Државниот завод за ревизија презеде водечка улога во надзорот врз политичкото финансирање. Со подзаконскиот акт кон Законот за спречување конфликт на интереси се утврди постапка за проверка на изјавите дадени од избраните и именуваните јавни функционери, а неодамна беа преземени други мерки за зајакнување на законодавството против конфликтот на интереси. Се подобри и административниот капацитет на телата формирани за борба против корупцијата.

ДКСК во последниве години донесе државни програми за спречување и намалување на корупцијата и на конфликтот на интереси, заедно со соодветен акциски план за 2011-2015. Акцискиот план се фокусира врз 11 подрачја со склоност кон корупција, вклучувајќи го и финансирањето на политичките партии, јавните набавки, социјалните служби и здравството, царината, средставата за масовно комуницирање и судството.

Во 2011, ДКСК прими 267 пријави за корупција, што беше за 40 проценти помалку отколку во 2010. Во 2011 имаше 125 осудителни пресуди, а казните општо беа построги отколку во минатото. Меѓутоа, беа гонети само неколку случаи на корупција од високо ниво, а повеќето од нив останаа во судскиот систем со години, при што беа вратени на повторно судење по жалбите. Допрва треба да се воспостават механизми на предупредување во јавниот и приватниот сектор.

Граѓански и политички права

Слобода на говор, информирање, религија, свесќи, движење, здружување, собирање и приватна сојсственост

Уставот и релевантните закони забрануваат дискриминација врз основа на пол, раса, јазик, религија, национално или социјално потекло, сопственост или општествен статус. Уставот ги гарантира основните слободи и права на граѓаните признаени во меѓународното право, додека меѓународните договори се директно спроведливи од страна на домашните судови, а нивниот статус е надреден во однос на домашното право. Затоа, целосно се гарантираат слободата на говорот, информирањето, религијата и свеста, движењето, здружувањето и собирањето, како и приватната сопственост. Исто така, Уставот бара државата да ги дополни приватната иницијатива и одговорност во врска со одредени „социјални цели“, како што е обезбедување грижа за лицата со инвалидност, старите лица и лицата без родители.

Република Македонија е потписничка на сите главни меѓународни инструменти за човекови права. Високиот степен на ратификација на конвенциите на Обединетите нации, Советот на Европа и на регионалните инструменти за човекови права претставува значајно остварување. Неодамна, земјата ги ратификува Ревидираната социјална повелба и Конвенцијата на ОН за правата на лицата со инвалидност, како и соодветниот Факултативен протокол. Република Македонија воспостави и институционална рамка за заштита на човековите права, којашто го вклучува Народниот правобранител. Два дополнителни верски субјекта беа регистрирани според Законот за правен статус на црквите, верските заедници и религиозните групи, со што нивниот вкупен број изнесува 30.

Според Извештајот на ЕК за напредокот во 2012 на Република Македонија, законите против дискриминација треба целосно да се усогласат со *acquis*, особено во однос на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација. Извештајот за напредокот ја споменува и контроверзата предизвикана со новиот Закон за лустрација, којшто беше донесен во јуни 2012, со кој се покрена загриженост за неговата пропорционалност и уставност. Претходниот закон за лустрација беше двапати оспорен од Уставниот суд. Новиот дозволува објавување на имињата на поранешните соработници на тајните служби, а опсегот на неговата примена вклучува новинари, академици, членови на граѓански организации и поединци кои остварија профит за време на процесот на приватизација.

Во однос на сопственичките права, беше постигнат напредок во враќањето на имотот конфискуван за време на комунистичкиот режим. Имотот што не можеше да се врати беше компензиран во форма на обврзници. Земјишниот регистар во моментов опфаќа 99,96 проценти од територијата на земјата.

Сé на сé, основните права нашироко се почитуваат во Република Македонија. Главните слабости при доследна примена на загарантираните права вклучуваат продолжување на стигматизацијата на ЛГБТ-заедницата и неадекватна социјална интеграција на лицата со инвалидност. Народниот правобранител сé уште има потреба од целосен мандат за промовирање и заштита на човековите права во согласност со Париските принципи.

Политичка вклученост на жениите, етничкиите и други малцинства

Во голема мера постои законска рамка за заштита на етничките малцинства. Земјата има сложен етнички состав. Според пописот од 2002, етничките Македонци се 64,2 проценти, етничките Албанци 25,2 проценти, етничките Турци 3,9 проценти, Ромите 2,7 проценти, етничките Срби 1,8 проценти, етничките Бошњаци 0,8 проценти и Власите 0,5 проценти. Република Македонија, исто така, има историја на етнички тензии. Сепак, таа оствари напредок од вооружениот меѓуетнички конфликт во 2001, како во третирањето на корените, така и на последиците од тој конфликт.

Ваквите напори вклучија законодавна реформа и практични мерки осмислени заради обезбедување рамноправна застапеност на малцинските заедници во државната управа, нивна интеграција во општеството и промоција на меѓуетничкото помирување. Интересите на малцинските заедници се штитат на различни нивоа, почнувајќи со основните уставни гаранции (етничките заедници експлицитно се споменуваат во Уставот), па сè до посебниот механизам со кој се обезбедува заштита на нивните интереси во Собранието и мерките за заштита на нивниот културен, јазичен и верски идентитет. Во однос на ова, најконкретни резултати беа постигнати во заштитата на интересите и обезбедувањето рамноправна застапеност на најголемото етничко малцинство, Албанците. Повеќе треба да се направи за заштита на помалите етнички малцинства, особено на најранливата ромска заедница.

И покрај постигнатиот напредок, опстојуваат меѓуетничките тензии и немањето меѓусебна доверба, особено на локално ниво. Политичките партии во голема мера се поделени по етничка линија. Етничките несогласувања предизвикаа одлагање (двапати) на пописот, којшто требаше да се случи во 2011 година. Во 2012-тата имаше неколку сериозни етнички инциденти.

Спроведувањето на Охридскиот Рамковен Договор (ОРД), кој видливо вклучува меѓуетничко помирување, останува незаменливо за зачувување на стабилноста во земјата. Во 2012, властите отпочнаа ревизија на имплементацијата на ОРД, за првпат во последниве десет години. Потоа, Владата усвои извештај, којшто ги опфаќа сите аспекти на ОРД, прикажувајќи ги како постигнатиот напредок, така и останатите предизвици. Ова беше позитивен пример на континуираната заложба на мултиетничката владејачка коалиција во духот на ОРД и претставуваше важно орудије за зајакнување на меѓуетничките односи во земјата.

Во врска со Ромите беа преземени неколку мерки, главно за решавање на прашањето на лицата без документи и за интегрирање на внатрешно раселените лица и бегалците-Роми од Косово. Беше донесена нова стратегија за вклучување на Ромите за 2012-2014 година, заедно со акциски план. Во 16 општини започна програма за здравствено посредување кај Ромите. Образовните проекти продолжија да се спроведуваат, доведувајќи до зголемување на стапките на упис на ромските деца во средно образование. Сепак, треба да се зајакне имплементацијата на постојните стратегии. Опстојуваат високите стапки на невработеност, додека пристапот до бенефиции при невработеност и основни здравствени услуги останува проблематичен. Опстојуваат стереотипите против Ромите, вклучувајќи ги и медиумите.

Во Република Македонија постојат клучните законодавни елементи за родова еднаквост. Според регионалните (и пошироките меѓународни) стандарди, во последнава деценија, жените имаат импресивна застапеност во националното Собрание. Таа достигна врв од 35 проценти во претходниот парламентарен состав и е 29 проценти во актуелниот парламентарен состав. Во моментот има 3 женски членови на Кабинетот.

За време на последните претседателски избори, за првпат за Претседател се кандидира жена, и иако таа не помина во вториот круг, ова беше напредок во однос на претходните родови предрасуди.

Меѓутоа, на локално ниво ситуацијата е поинаква. Во 2000-2009 година имаше 3 жени-градоначалници. На локалните избори во 2009 не беше избрана ниедна жена. Дискриминативните обичаи и стереотипи сè уште се присутни во руралните области, подривајќи ги основните права на жените. Националниот акциски план за родова еднаквост се спроведува делумно, во голема мера зависејќи од надворешно финансирање.

Слобода од малтретирање, заплашување и тортура

Постојат уставни гранции против малтретирање, заплашување и тортура и во голема мера се поддржуваат во практиката. Направени се напори за зголемување на сознанијата кај полицајците за европските стандарди против малтретирање во полициските станици. Сепак, остануваат извесни празнини во однос на стратегијата за нула толеранција спрема малтретирањето, а условите во голем број затворски установи остануваат тешки.

АНЕКС 2 - ПРОЦЕНА НА ТРАНЗИЦИОНИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ

Табелата и придружниот текст подолу даваат општа процена на транзиционите предизвици по сектор, врз основа на Извештајот за транзицијата од 2012 година. Постојат по две одделни оценки за секој сектор, рангирајќи ги пазарните структури и институциите кои ги поддржуваат пазарите. Оценките се движат од занемарлив до мал, среден и голем. „Занемарлив“ значи дека преостанатите предизвици се ситни и дека секторот добро напредува при движењето кон стандардите на функционалната пазарна економија. „Голем“ значи дека преостанатите предизвици се крупни и дека оваа димензија од секторот се наоѓа во рана фаза на реформи.

Сектори	Пазарна структура	Пазарно-придружни институции
Индустија, трговија и агробизнис		
Агрибизнис	Среден	Среден
Производство и услуги	Среден	Среден
Недвижности	Голем	Среден
Телекомуникации	Среден	Мал
Приватен капитал	Голем	Голем
Енергетика		
Природни ресурси	Среден	Среден
Струја	Среден	Среден
Одржлива енергија	Голем	Среден
Инфраструктура		
Градски превоз	Среден	Голем
Вода и отпадни води	Среден	Голем
Патишта	Среден	Среден
Железници	Среден	Среден
Финансиски институции		
Банкарство	Среден	Среден
ММСП *	Среден	Среден
Осигурување и финансиски услуги	Среден	Среден
Пазари на капитал	Голем	Голем

*Микро, мали и средни претпријатија

ИНДУСТРИЈА, ТРГОВИЈА И АГРИБИЗНИС

Агрибизнис

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Земајќа постепено ја намали трговската заштита под чадорот на Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ потпишан во 2001, договорот со СТО потпишан во 2003 и договорот ЦЕФТА потпишан во

2006. Околу 80 проценти од обработливото земјиште се во сопственост на приватни земјоделци, но, пазарот на земјиште слабо функционира (и покрај тековните катастарски реформи, земјишните поседе и натаму се мали и фрагментирани, а постојат проблеми и со системот за регистрација на земјиштето, бидејќи катастарската евиденција и имотот со кој може да се тргува треба да се ажурираат). Повеќето агро-преработувачки капацитети се приватизирани, но, сè уште имаат сериозни финансиски тешкотии поради застарените постројки и опрема, вишокот работна сила и слабиот менаџмент. Странските директни инвестиции во секторот се ниски и потребни се уште инвестиции во технологија, развој на нови производи и во енергетска ефикасност. Институционалната рамка за изградба на складишта и регистрација на сопственоста треба уште да се подобри. Се спроведува континуирана реформа на секторот за комерцијално банкарство и формирани се банки за микро-финансирање, но, руралниот сектор сè уште има ограничен пристап до банкарски кредити и му недостига функционален систем на документи со кои се докажува сопственоста на стоката складирана во складишта.

Производство и услуги

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Напредувањето на приватизацијата на преостанатите државни претпријатија-загубари забави во последниве години, а степенот на ефикасност и продуктивност во производно-услужниот сектор останува низок. Четири непрофитабилни државни претпријатија, вклучувајќи ги хемискиот производител Охис, тутунопроизводителот Тутунски комбинат, производителот на електронски апарати ЕМО и производителот на воена опрема Еурокомполит Прилеп беа наменети за приватизација, но, процесот се одложува поради немање интерес. Регистрацијата на имотот беше олеснета преку намалување на просечното време на регистрирање сопственост за осум дена. Катастарскиот систем на земјата е успешно реформиран, а властите промовираат технолошко-индустриски развојни зони заради привлекување повеќе странски директни инвестиции (СДИ). Беше донесен закон за регистрација на фирми со кој се намалија времето, постапката и финансиските трошоци за основање фирма. Во 2010, беше отпочната втората фаза од „едношалтерскиот“ систем, којашто се состоеше од три компоненти: он-лајн апликација за регистрација на трговски друштва; електронски систем за класификација и набројување на трговските друштва што се во судска стечајна постапка; и електронски систем за регистрација на залог и лизинг. И покрај тековните реформи, структурните предизвици остануваат значителни: приоритетите во корпоративниот сектор се намалување или отстранување на несигурноста во врска со сопственичките права и забрзување на реформата на судскиот систем.

Недвижности

Пазарна структура: *Голем*

Пазарни институции: *Среден*

Пазарот на недвижности е во релативно рана фаза на развој, вклучувајќи и воведување нови производи и финансиски методи. Пробивањето на пазарот на иновативни градежни технологии е ниско и постои недостиг на понуда на модерен комерцијален недвижен имот во сите сегменти. Пазарот на хипотеки останува недоразвиен. Остварен е напредок во подобрување на деловната средина за развој на недвижностите, вклучувајќи и воведување нов закон за катастар на недвижности. Издавањето градежни дозволи и регистрацијата на имотот значително се подобри од последната процена (процесот е значително понасочен). Државата нема големо влијание во секторот (субвенции итн.), но, недоволно ефективно спроведување на правото и несигурноста на сопственичките права ги подриваат инвестициите и развојот во секторот. Сè уште се големи празнините во смисла на изработка на современо второстепено законодавство во поддршка на одржливоста на недвижниот имот (енергетска ефикасност, влијание врз животната средина). Јавната свест за прашањата на одржливост, исто така, е ниска.

Телекомуникации

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Мал*

Секторот телекомуникации го регулира Агенцијата за електронски комуникации (АЕК), независен регулаторен орган. Регулаторната рамка е релативно добро развиена и е блиска до рамката на ЕУ (регулаторна рамка на ЕУ од 2003). Применети се конкурентни заштитни мерки, вклучувајќи и разврзување на локалните јазли, и преносливост на фиксни и мобилни броеви. Може да се постигнат понатамошни подобрувања во ребалансирањето на тарифите или во правилата за одобрување права на досег.

Иако други оператори можеа да конкурираат од јануари 2005, конкуренцијата започна дури во февруари 2007 поради задоцнување со примената на новата регулаторна рамка. Актуелниот Македонски телеком, под контрола на Маѓар телеком, продолжува да доминира со пазарот на фиксна телефонија, иако конкуренција доаѓа главно од мобилните и кабелски оператори. Државата и понатаму е малцински акционер во актуелниот оператор со фиксна телефонија (таа, исто така, поседува златен удел). Пазарот на мобилна телефонија е добро развиен, со три конкурентни оператори, Т-мобиле, ВИП и УАН, иако навлегувањето на мобилниот широкопојасен интернет е релативно бавно. Интернет-пазарот останува релативно неразвиен, но зголемената конкуренција го принуди Македонски телеком да изврши значајни промени во своите широкопојасни услуги, а широкопојасниот интернет станува сè подостапен. Од друга страна, неколку лиценци за регионален фиксен безжичен пристап неодамна му беа вратени на регулаторот.

Приватен капитал

Пазарна структура: *Голем*

Пазарни институции: *Голем*

Комерцијалниот сектор за приватен капитал допрва треба да се развива и досега земјата не привлекла значителен интерес кај меѓународните инвестициски фондови. Деловната средина полна со предизвици, ограничените можности за инвестирање и лошите изгледи за излез од инвестициите се негативните страни на овој сектор кои резултираат со мал број на учесници и трансакции на овој пазар. Регионалните фонд-менаџери, кои ја вклучуваат Република Македонија како целен регион не беа на број повеќе од пет и не беа идентификувани менаџери фокусирани исклучиво на Република Македонија, што укажува на преостанатиот предизвик на привлекување нови учесници во секторот. Активниот капитал и капиталот расположив за инвестирање се проценуваат на непроменетите 0,34 и нула проценти од БДП, соодветно, во 2011 година. Нето ангажираниот капитал е концентриран врз откуп и фондови за раст, при што останатите пет инвестициски стратегии или не постојат, како што се мезанин, инфраструктурен капитал, вложувања во компании кои се во лоша состојба, или речиси не постојат, како што е малиот капитал или вложувања во нови компании со висок потенцијал за раст и високи ризици. На институционална страна, иако Република Македонија покажува релативно висока усогласеност со принципите на ОЕЦД за корпоративно управување (и покрај нискиот степен на стандарди за транспарентност), практично на пазарот нема учество на локален институционален инвеститор.

ЕНЕРГЕТИКА

Природни ресурси

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Иако е остварен извесен напредок во областа на внатрешниот пазар на енергетика, дејноста на операторот со системот за пренос на природен гас и на операторот со системот за дистрибуција на природен гас не е раздвоена и ја врши исто трговско друштво (Регулаторната комисија за енергетика ГАМА) со сопственост поделена меѓу државата и Макпетрол. Постои слободен пристап до системот на пренос и пазарот на дистрибуција е отворен, па, сепак, нема доволно присуство на лиценцирани независни компании. Сопственоста на системот за гас сè уште не е разрешена.

Остануваат големи празнини во креирање политики и институции во поддршка на пазарот. Цените на гасот и струјата сè уште не ги одразуваат трошоците поради присуството на вкрстени субвенции, додека стапките на наплата сè уште не се доволни да обезбедат одржливост на системот. Правилата за мрежно пренесување на природен гас беа усвоени во првата половина од 2008 година. Во поглед на енергетските мрежи, беше постигнат напредок во примената на Договорот за енергетска заедница.

Во февруари 2011, Собранието одобри нов Закон за енергетика, со којшто се обезбедува основна законодавна и регулаторна рамка за енергетскиот сектор, опфаќајќи ги струјата, гасот, обновливата енергија и енергетската ефикасност, како и нафтата и сигурноста на снабдувањето со енергија. Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ) ги регулира струјата, природниот гас, централното греење, нафтата и нафтениите деривати, како и секторот на геотермална енергија. Нејзиниот административен капацитет е низок, а независноста треба уште да се зајакне.

Одржлива енергија

Пазарна структура: *Голем*

Пазарни институции: *Среден*

Новиот Закон за енергетика од февруари 2011, вклучува одредби во поддршка на обновливата енергија. Тој е добар чекор напред, иако не утврдува конкретни цели. На полето на енергетската ефикасност, меѓу другото, тој предвидува стандарди и означување на апаратите за домаќинство. Најновиот Закон за енергетска ефикасност одобрен во јули 2010 има за цел да поттикне употреба на обновливи извори на енергија (ОИЕ). Меѓутоа, цените на струјата сè уште не ги одразуваат трошоците (особено за домаќинствата, каде што вкрстените субвенции се широко распространети) и не ги вклучуваат трошоците за животната средина. Затоа, ценовните сигнали не даваат стимул за ефикасно користење на енергијата и за инвестирање во проекти со ОИЕ. Земајќи ги предвид своите големи хидро-ресурси, Република Македонија во моментот дава тендер за 400 локации за мали (помалку од 5 MW) хидроцентрали со претпоставен вкупен капацитет од 160-240 MW. Владата, исто така, воспостави механизам за повластена тарифа со кој се дава предност за производство на енергија од обновливи извори. Република Македонија ги ратификува УНФЦЦЦ и Протоколот од Кјото, каде што има статус на страна што не е дел од Анекс 1. Донесен е национален акциски план за енергетска ефикасност, но неговата имплементација останува предизвик.

Струја

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Владата неодамна ја одобри новата Стратегија за енергетика. Остварен е напредок во подобрување на пазарната структура на македонскиот сектор за струја. Имено, секторот беше поделен на производство, пренос и дистрибуција утврдени во Законот за енергетика од 2006 година. Со ревизиите на Законот за енергетика во 2011, се утврдува јасна рамка за либерализација до 2015, како и основа за подобрување на тарифната методологија, но за да им се даде полноважност на истите, потребна е значителна работа на второстепените прописи и правила. Производството на струја сè уште е под доминација на државното АД Електрани на Македонија (ЕЛЕМ), што во суштина, го поседува целиот производствен капацитет, освен термоелектраната Неготино, којашто е во директна сопственост на државата и има погон за комбинирана електрична и топлотна енергија во приватна сопственост, што започна со работа во 2011

година. Пазарот за струја е само делумно отворен, а конкуренцијата е многу ограничена. Пропаднаа неколку обиди за тендер за приватно учество во нови проекти на производство на струја. Дистрибуцијата и снабдувањето се приватизирани и мнозинскиот дел (90 проценти) е во сопственост на ЕВН. Квалитетот на институциите треба уште да се зајакне. Регулаторниот орган е функционален, но сè уште подлежи на интервенции. И покрај подобрувањата на тарифната методологија, цените на струјата сè уште се под нивото на поврат на трошоците, а вкрстените субвенции се значителни, при што цените за домаќинствата вештачки се држат ниски. Постои механизам за повластени тарифи заради поддршка на обновливата енергија, но, напредокот е ограничен во неговото искористување, поради недостатоци во пошироката инвестициска рамка.

ИНФРАСТРУКТУРА

Вода и отпадни води

Пазарна структура: *Голем*

Пазарни институции: *Голем*

Општините се одговорни за развој на локалната инфраструктура. Меѓутоа, сè уште постои политичко мешање во секторот, а локалните оператори на инфраструктурата обично не се целосно трансформирани во акционерски друштва. Вкупното финансиско и оперативно работење на општинските комунални претпријатија е комбинирано, бидејќи стапките на наплата се ниски според регионалните стандарди, контролата на трошоците е слаба, а значителни загуби на мрежата се вообичаени во помалите општини. Тарифите за вода и отпадни води ги утврдуваат општините врз основа на тарифна методологија. Меѓутоа, процесот на утврдување на цените често подлежи на политички влијанија. Вкрстените субвенции меѓу групите потрошувачи сè уште се широко распространети. Иако тарифите за вода обично се ниски, некои општински комунални претпријатија успеваат да ги покријат оперативните трошоци преку тарифите.

Градски превоз

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Голем*

Локалната инфраструктура и транспортните услуги им се пренесени на општините и во моментот со нив оперираат општински или приватни претпријатија, како што е во Скопје, каде 25 проценти од автобускиот превоз го врши приватниот сектор. Оперативните и финансиските резултати обично се слаби. Приватните оператори имаат основни договори за лиценцирање со регулаторот, којшто често е институционално слаб, па, сè уште постои потреба од соодветни комисии за професионални стандарди во однос на јавните претпријатија за градски превоз. Во главниот град, воведувањето на градска лесна железница или друг градски превоз со поголем капацитет е ограничено со недостигот на цврсти институционални и договорни аранжмани за овозможување на вакви крупни инвестиции.

Патишта

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Агенцијата за државни патишта (АДП) беше формирана во 2008 година како независен државен субјект надлежен за управување и одржување на главните патни мрежи. Сега засега, одржувањето на патиштата е дадено со договор на едно државно претпријатие (без конкуренција), но, властите се залагаат за воведување праведна конкуренција, како и договори за одржување во согласност со најдобри практики. Сообраќајната стратегија, којашто вклучува институционално реструктурирање во патниот сектор, беше одобрена од Владата и ратификувана од Собранието во 2007 година. Освен тоа, годишните расходи за одржување на патиштата значително се зголемија од 2007 година. Властите се заинтересирани и за развивање концесии за авто-патиштата; сепак, Владата сè уште не склучила ниеден договор за Јавно-Приватно Партнерство (ЈПП). Еден скорешен обид за давање тендер за ЈПП околу авто-пат пропадна поради несоодветна распределба на ризикот во рамките на тендерот.

Железници

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Владата започна реформски процес за железниците во 2005 година. Во април 2005, беше донесен закон за формирање Јавно претпријатие за железничка инфраструктура (ЈПЖИ) како управувач со инфраструктурата и Македонски Железници Транспорт акционерско друштво (МЖТ АД) како друштво за транспорт (основано во август 2007 година). Завршена е првата фаза на реструктурирање. Спроведени се приспособувања на работната сила и тарифни реформи. Во моментот се развиваат институционални механизми за воведување План за безбедно работење и надоместоци за пристап. Независен железнички регулатор, којшто реферира пред Собранието, беше основан на почетокот од 2009 година со надлежности за техничко-економско регулирање дефинирано во новиот Закон за железници, а Министерството за транспорт во моментот е во процес на основање дирекција што ќе преземе одговорност за железничката безбедност.

ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ

Банкарство

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Влегувањето на странски банки (Сосиете Женерал, Ерсте Банк Груп и Демир Халк) во средните банки досега не ја промени високо концентрацијата на пазарот, при што трите најголеми банки (Комерцијална Банка, Стопанска Банка и НЛБ Тутунска Банка) сè уште контролираат околу 60 преоценти од пазарот, а првите 5 контролираат 77

проценти. Од 17-те банки, 13 се под контрола на странски стратегиски инвеститори, на кои отпаѓаат 93 проценти од средствата. Вкупните банкарски средства остануваат пониски во однос на споредбени земји и изнесуваат, 74 проценти од БДП во 2011 година. Меѓу земјите од Југоисточна Европа, ваквата пенетрација е повисока само во однос на Романија. Соодносот кредити/депозити беше 89,4 проценти на крајот на септември 2012. Банките примарно се потпираат врз домашните депозити како извор на средства за кредитирање, а депозитите пораснаа за речиси 5 проценти во 2012 година. Кредитите за приватниот сектор повторно почнаа да растат во вториот квартал од 2010 и оттогаш нивниот раст останува доста стабилен меѓу 7 и 9 проценти. Кредитите во странска валута (5 проценти од кредитите) во комбинација со индексираниот кредитирање (30 проценти) резултира во значителен кредитен ризик поврзан со девизниот курс (степенот на доларизација на страната на депозитите, 48%, беше споредлив). По привремено опаѓање кон крајот на 2010 и во првите две тромесечја од 2011 (на 9,3 проценти), нефункционалните кредити неодамна почнаа повторно благо да растат, достигнувајќи 10,9 проценти на крајот на септември 2012 година. Сепак, солвентноста на банките останува релативно висока, а коефициентот за адекватност на капиталот остана над 17 проценти на крајот на септември 2012 година.

Банкраскиот сектор е доста добро регулиран. Народната Банка на Република Македонија (НБРМ) има надзорна улога и е целосно независен субјект. Фондот за осигурување на депозити Скопје опфаќа депозити во банки, странски банкарски филијали или штедилници до ЕУР 30.000 во денарска противвредност. Надзорните стандарди во голема мера се усогласени со Базелскиот договор и со директивите на ЕУ. Неодамна, НБРМ вовеле нови правила за теренска супервизија, префрлајќи се од анализа врз основа на бројки кон анализа врз основа на ризик. Беа спроведени неколку теренски посети според новите правила, доведувајќи до потемелна анализа на факторите на банкарски ризик. Комерцијалните банки сè уште се соочуваат со проблеми во врска со извршувањето на финансискиот залог и гломазните, иако во подобрување, судски постапки. Се дискутираат и се развиваат законски измени за прашањата на управување и интегритет, како што се политиките за спречување перење пари.

Осигурување и други финансиски услуги

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Во 2009, започна со работа Агенцијата за супервизија на осигурувањето, создавајќи предуслови за надминување на некои недостатоци во врска со стандардите на Меѓународната асоцијација на супервизори на осигурувањето околу независност на регулаторот, стандарди за корпоративно управување и барања за обелоденување информации. Осигурителниот пазар останува релативно мал, а степенот на пенетрација многу низок, при што 15 друштва генерираат премии од 1,5 проценти од БДП. Само четири од овие друштва работат во областа на животното

осигурување. Неживотното осигурување генерира околу 95 проценти од вкупните бруто премии. Предизвиците остануваат во однос на нивото на квалификуваност и достапноста на комплексни производи во овој пазарен сегмент. На приватните трговски друштва отпаѓа нешто повеќе од половина од вкупниот пазар. Пазарната концентрација, на петте најголеми осигурителни друштва, измерена преку уделот на пазарот на бруто премии од полиси беше 60 проценти на крајот од 2011 година. Законот за лизинг беше донесен во 2002 и изменет неколку пати последователно. Од 2011 па наваму на пазарот функционираат десет лизинг-компани.

Со скорешната пензиска реформа беше воведен задолжителен пензиски столб со дефинирани придонеси, управуван од приватни пензиски фондови. Членството во пензиските фондови е задолжително за сите лица кои за првпат се вработиле по 31 декември 2003, што значи дека повеќето членови се млади лица на возраст до 35 години. Во втората половина од 2009, почнаа да функционираат пензиите од третиот столб на доброволно капитално финансирање. Беа основани два доброволни фонда, а членството може да се стекне преку отворање доброволна индивидуална сметка или преку членство во професионална пензиска шема организирана од работодавач или од граѓанско здружение. Средствата на пензиските фондови се зголемија во однос на од последното разгледување и сега изнесуваат 3,02 проценти од БДП (покачени од 1,22 проценти). Ваквото зголемување на пензиската пенетрација, како и благото намалување на конкуренцијата во осигурувањето гарантира надградба на пазарната структура на Република Македонија во овој сегмент.

Микро, мали и средни претпријатија

Пазарна структура: *Среден*

Пазарни институции: *Среден*

Микро, малите и средните претпријатија претставуваа околу 99,8 проценти од бројот на компаниите и 74 проценти од вработеноста на крајот од 2008 година. Микро и малите претпријатија доминираат во производниот и земјоделскиот сектор. Изворите на надворешно финансирање за микро, малите и средните претпријатија, вклучувајќи и банкарско кредитирање, претрпеа значително намалување поради кризата од 2009 година. Општо, кредитите од комерцијалните банки за овие претпријатија се ограничени, бидејќи средните и малите претпријатија имаат тешкотии во исполнување на барањата за залог од страна на комерцијалните банки и не се ликвидни. Некои фирми пристапуваат до кредит преку институциите за микрофинансирање, иако со високи провизии и каматни стапки. Во одговор на кризата, во 2009, Владата ги зголеми средствата на Македонската Банка за Поддршка на Развојот (МБПР) за кофинансирање и гарантни шеми применливи за малите и средните претпријатија. Банките не беа волни да ја користат шемата поради комплицираните процедури и ограничувањето на каматните стапки наметнато за заемокорисникот. Гарантната шема на МБПР, формирана заедно со Шведскиот инвестициски фонд и заедничката шема (во која, главно беше вклучен американски капитал) престанаа да функционираат. Во моментот, Министерството за труд и социјална

политика дава некаква поддршка за новите фирми, но таа е ограничена на невработените.

Извесен напредок е забележан во правно-регулаторната средина што поддржува кредитирање. Кредитниот информатички систем значително се подобри со основањето на целосно функционално приватно кредитно биро во 2011 година. Меѓутоа, значајни промени во кредитните информации не се пријавуваат бргу, создавајќи ризик за поткопување на точноста и валидноста на кредитните информации. Приватното биро има позитивни и негативни кредитни информации и опфаќа приближно 64 проценти од возрасната популација. До двегодишни историски податоци им се достапни на јавните и на финансиските институции. Во земјата постои регистарски систем за движен имот, но, пристапот до ваквиот регистар не е бесплатен. Во однос на правилата за реорганизација, земјата заостанува зад меѓународните стандарди, бидејќи нема ограничување за добавувачите, нема средства за тековно финансирање, нема ограничување за гласачките права на поврзаните доверители и нема одредба за измена на планот за реорганизација по одобрувањето.

Пазар на капитал

Пазарна структура: *Голем*

Пазарни институции: *Голем*

Република Македонија покажа висока усогласеност со принципите на АЈОСКО (IOSCO) и релативно висок квалитет на законите и прописите. Сепак, регулаторот на пазарот за хартии од вредност можеби не е во позиција да ги следи сите случаи. Домашниот пазар на капитал има капитализација од 24,2 проценти од БДП на крајот од 2011 и низок промет (коефициентот на прометот е 0,02), одвраќајќи ги инвеститорите и ограничувајќи ја атрактивноста на издавањето хартии од вредност како извор на капитал. Во април 2010, Владата го укина ограничувањето од 10 проценти странска сопственост за хартии од вредност на Македонската Берза како дел од првиот чекор во развојот на локалните пазари на капитал. Постои доста добро развиен примарен пазар на државни обврзници со погодна пазарна големина; секундарниот пазарен сегмент, иако обезбедува ценовна транспарентност преку официјална котација и пазар за „тргување преку шалтер“, нема ликвидност. Пазарот на пари во Република Македонија се состои од следните сегменти: девизен Пазар, аукции на благаянички записи издадени од НБРМ, меѓубанкарски депозити, хартии од вредност издадени од Владата и „тргување преку шалтер“. Индикаторите кои се употребуваат на меѓубанкарскиот пазар се понудената стапка за меѓубанкарски позајмици (SKIBOR) и Меѓубанкарска каматна стапка на пазар на депозити (MKDONIA). Пазарите на корпоративни обврзници остануваат во зародиш без емисии во последниве неколку години.

АНЕКС 3 - ТРАНЗИЦИЈА НА ЗАКОНОДАВСТВОТО

Вовед

Во овој анекс се анализираат неколку правни теми што се директно релевантни за инвестициската стратегија на Банката за тригодишен стратешки период.

Општо, правната рамка во Република Македонија е адекватна за поддршка на предложените интервенции на Банката, иако во некои области се потребни понатамошни реформи. Особено, рамката за Јавно-Приватни Партнерства (ЈПП) е релативно напредна и беше усогласена со директивите на ЕУ во реформата од 2012 година. Ќе бидат потребни напори за создавање функционални сектори на обновливи енергии и енергетска ефикасност, со фокус врз пополнување на празнините во постојната регулаторна рамка за таа да се усогласи со најдобрите меѓународни стандарди. Пристапот на малите и средните претпријатија до финансирање ќе се подобри преку насочените законски измени (меѓу другото, во врска со одликите на договорите за залог, залогот врз банкарски сметки и со фактурирањето). Република Македонија има современа законска рамка за стечај којашто овозможува реорганизација и ликвидација. Воведувањето на електронски систем за следење на стечајната постапка треба да го направи процесот поефикасен и да создаде поголема транспарентност за заинтересираните страни. Конечно, Република Македонија неодамна ревидира поголем дел од своето законодавство за корпоративно управување во согласност со аки комуниетер (*Acquis Communautaire*) на ЕУ и со меѓународните стандарди. Иако така се подобри квалитетот на законодавството, сега треба да се обрне внимание врз изградба на институции способни за обезбедување ефективна имплементација на законодавството.

Унапредување на регионалната интеграција преку ЈПП

Бидејќи Банката планира преку структури на јавно-приватно партнерство да финансира инвестиции за унапредување на стратешките врски на земјата со соседните држави, правната рамка за јавно-приватни партнерства и концесии ќе биде од голема важност. Во овој контекст, новиот Закон за концесии и други видови јавно-приватни партнерства („Закон за ЈПП“) беше донесен на 11 јануари 2012 и ја замени претходната верзија којашто веќе се сметаше за современ и доста сеопфатен закон.

Законот за ЈПП беше изработен со цел да се усогласи националното законодавство со ЕУ бидејќи претходниот закон беше критикуван како нецелосно усогласен. Подобрувањата беа потврдени од ЕУ во нејзниот извештај за напредокот издаден во 2012, во којшто се наведуваше дека „Унапредена е усогласеноста на законодавството за концесии и јавно-приватни партнерства“.

Законот за ЈПП јасно го дефинира својот опсег на примена и тесно ги следи директивите на ЕУ правејќи разлика меѓу јавните договори и концесиите. Тој дава многу детална и сеопфатна дефиниција на ЈПП, ги уредува постапките на селекција за концесионерски договори, истовремено упатувајќи на Законот за јавни набавки околу доделување договори за јавно-приватни партнерства. Потоа, Законот за ЈПП изречно предвидува право за приватната страна да ги даде како обезбедување своите права, ако има со согласност од јавната страна. Сепак, постои одредена неизвесност што произлегува од фактот што според Законот за ЈПП Владата ја пропишува содржината на проектниот договор, што остава прашање колку ова ќе биде флексибилно, без оглед дали таа содржина ќе биде задолжителна или ќе служи само како упатство. Според тоа, исто така е нејасна можноста за меѓународна арбитража во случај на спорови.

На почетокот беше формирана специјализирана единица за ЈПП под Министерството за финансии, која не беше сметана за особено ефикасна. Освен тоа, Законот за ЈПП предвидува основање на „Совет“, којшто се состои од претставници на разни министерства, локални власти и експерти, но, неговата ефективност допрва треба да се провери во практика. Понатаму, во Министерството за економија постои Одделение за концесии. Двата органа имаат надлежност да даваат препораки за регулаторните аспекти на ЈПП, со што нивните функции не се јасно разграничени.

Иако Законот за ЈПП претставува солидна основа за развивање ЈПП во земјата, сè уште постојат одредени празнини и неговата општа ефикасност ќе зависи од успешноста на спроведување на прописите, како и од рамката за набавки, на тој начин утврдувајќи ги потенцијалните подобрувања на рамката за ЈПП/концесии.

Тековните проекти од ЈПП беа подготвени и структурирани според претходниот Закон за ЈПП. Има неколку проекти во енергетскиот сектор, неколку во здравствено-социјалниот, како и инфраструктурни проекти. Актуелните примери ги вклучуваат градинките коишто локалните општини ги водат како ЈПП. Видлив пример во транспортот е реконструируаниот Скопски аеродром како ЈПП, пуштен во 2011 година.

Промовирање енергетска ефикасност и одржлива енергија

Енергетска ефикасност

Како дел од процесот за нејзино пристапување кон ЕУ, Република Македонија вложи значителни напори за креирање цврста политичко-регулаторна рамка за секторот на енергетска ефикасност. Меѓутоа, постојната рамка останува доста базична и изискува понатамошни напори, особено за креирање цврсто и соодветно второстепено законодавство. Воспоставувањето на секторски-специфичен институционален капацитет, вклучувајќи и обука за изградба на капацитетите кај државните функционери и кај локалните актери, особено банките, треба да биде

врвен приоритет за Владата. Добро организирани информативни кампањи за подигање на јавната свест, исто така, се неопходен елемент за добро функционирање на секторот за енергетска ефикасност. Соработката со меѓународните донатори и локалните актери ќе биде корисна за земјата како во смисла на утврдување регулаторна рамка во согласност со најдобрите меѓународни практики, така и во смисла на развивање и спроведување конкретни проекти за енергетска ефикасност. Моделот на приватни компании за енергетски услуги (ЕСКО) треба да добие понатамошно внимание, со основање на релевантни институции, како што е фонд за ЕСКО.

Обновлива енергија

Изработката на политика за обновливи енергии во согласност со стандардите на ЕУ останува клучен приоритет на Владата. Иако е утврдена основната рамка за обновливи извори на енергија, допрва треба да се преземат повеќе напори за имплементација. Меѓу дејствијата разгледани од Владата се подготовка и усвојување на стратегија и акциски планови за секторот на обновливи енергии; поедноставување на постапките за јавен тендер и на административните постапки, како што се за издавање градежни дозволи и концесии на земјиште и вода, со цел да се зголеми интересот за инвестирање во обновливи извори на енергија; завршување на фискалната децентрализација; и изградба на капацитетите кај релевантните државни органи. Се одржуваат дискусии со меѓународните донатори (вклучувајќи ја и ЕБОР) и комерцијални банки со цел да се отворат кредитни линии за проекти од областа на обновливите енергии. Конечно, меѓу креаторите на политики и експертите се дискутира за донесување конкретен закон за обновливи енергии.

Неодамна беше остварен извесен напредок во секторот, со усвојување на правилник за преференцијалниот статус на производителите на струја од обновливи извори и за важечките повластени тарифи за струја произведена од обновливи извори. Во 2012, беше одобрена 21 нова концесија за мали хидроцентрали, доведувајќи ја вкупната бројка на 68. Субвенционираниите цени за струја и гломазните управни постапки за одобрение, дозвола и лиценцирање продолжуваат да бидат пречка за соодветно навлегување на обновливите енергии во земјата.

Олеснување на приватните инвестиции во корпоративниот и општинскиот сектор

Подобрувањето на инвестициската клима преку подобри рамки за пристап до финансии, ефикасно решавање на несолвентните субјекти и поттикнување подобри практики на корпоративно управување останува приоритет за Република Македонија.

Приспаи до финанси (издавање обезбедување / лизинг / факторинг)

Законот за договорен залог од 2003 (изработен со поддршка на Светска Банка) вовеле неколку позитивни карактеристики. Залогот може да се одобри врз сите видови движен имот, материјални средства, хартии од вредност, побарувања и други права. Меѓутоа, според членот 23 од законот, договорот за залог се уште треба да ја вклучува вредноста на заложенитот имот. Конкретниот опис на заложените средства може да се покаже како ограничувачки фактор за создавање залог врз идни средства. Ова во извесна смисла ја слабее вкупната комерцијална ефективност на инаку цврстиот и развиен систем.

Во 2009, Законот за финансиски залог, заснован врз Директивата за финансиски залог на ЕУ, создаде основа за пренос на обезбедувањето и на сопственоста (т.е. договори за реоткуп) врз финансиските средства. Системот предвидува отстранување на административниот товар и на формалноста во поглед на создавањето, валидноста, подобрувањето и извршувањето на обезбедувањето, и создава исклучоци на одредени стечајни одредби коишто би го заковале извршувањето на интересите во обезбедувањето и пребивањето преку затворање долгови. Меѓутоа, преку воведување финансиски залог во постојниот правен систем, се создаде нејаснотија во однос на тоа како треба да функционира залогот врз банкарски сметки одобрен од правни лица во корист на финансиски институции, бидејќи формалностите на нотаризација и регистрација на договорите за залог не беа целосно отстранети.

Освен традиционалното финансирање врз основа на обезбедување, учесниците на пазарот имаат пристап до други форми на финансирање, како што се лизинг и факторинг. Законот за лизинг вовеле јасни дефиниции на финансискиот и оперативен лизинг, што помогна да се воспостави правна сигурност и предвидливост на трансакциите. Стабилноста на системот дополнително се втемелува со обврската за добивање лиценца од Министерството за финанси, како за друштвата за финансиски лизинг (вклучувајќи деловен план и преглед на минималниот капитал), така и за нивните управители (вклучувајќи и тест за способност и соодветност). Лизинг-индустријата се шири во Република Македонија и неодамнешните трендови покажуваат пораст на договори за лизинг на тешки машини и основни средства во однос на лизингот на автомобили.

Законот за финансиски друштва од 2011, вовеле посебна регулатива за небанкарски финансиски институции што вршат финансиска дејност во разни форми, вклучувајќи и факторинг. Законот го уредува основањето, работењето и надзорот на овие небанкарски финансиски институции. Ова треба да придонесе кон пазарна свест и да ја зголеми транспарентноста на услугите на факторинг. Како дополнителна реформа што властите треба да ја земат предвид, воведувањето на конкретни договорни законски одредби со кои се дефинираат различните видови услуги на факторинг и конкретните односи меѓу страните би помогнало да се зголеми правната сигурност и извршливоста на договорите за факторинг.

Несолвентноси

Со процената на ЕБОР на стечајните постапки, завршена кон крајот на 2009, беше заклучено дека Законот за стечај во Република Македонија е општо со висок стандард, а во однос на стечајните управници, законот има особено висок стандард. Во процената беа пофалени одредбите за избегнување претстечајни трансакции и одредбите за постапката на ликвидација. Меѓу потенцијалните подрачја на подобрување, во процената беше предложено должникот да може да покрене стечајна постапка во случај на на антиципираната несолвентност. Во моментот, стечајот или реорганизацијата може единствено да се отворат откако должникот веќе станал несолвентен, услов којшто е дефиниран како неплаќање на доспеаните долгови без основ во рок од 45 дена. Други подрачја во Законот за стечај утврдени како подрачја на кои им треба подобрување се немањето соодветни одредби со кои се бара трети страни да дадат информации за средствата на должникот и, во однос на реорганизациите, немањето ограничувања за гласачките права на поврзаните доверители и непостоењето на одредба за измена на планот за реорганизација по одобрувањето.

Во 2011, во сила влегоа дополнителни измени на Законот за стечај, наменети за подобрување на ефикасноста на процесот. Измените од 2011 година бараат стечајниот управник да користи електронски систем за евидентирање на сите фази и дејствија во текот на стечајната постапка. Електронскиот систем го направи стечајниот процес потранспарентен за заинтересираните страни. Другите воведени измени го намалуваат максималниот временски рок за ликвидација на средствата и за затворање на стечајниот предмет од страна на стечајниот управник на 18 месеци.

Корпоративно управување

Главното законодавство за корпоративно управување во Република Македонија се наоѓа во Законот за трговски друштва (2004 година) („Закон за ТД“); Законот за хартии од вредност (2005 година); и Законот за банки (2007 година), и нивните измени. Кодексот за корпоративно управување⁵, одобрен од Македонската Берза („МБ“) во 2006, важи за трговски друштва котирали на МБ. Иако доброволен по природа, принципот „почитувај или објасни“ наметнува обврска на друштвата да го објаснат степенот на почитување на одредбите за најдобра практика и причините за непочитување. Кодексот е придружен со критериуми за друштва од прв и втор степен. Целта на критериумите е оцена на степенот на примена на Кодексот. Меѓутоа, примената и објавувањето на показателите не се јасни, бидејќи се чини дека нивната извршност и употреба не се споменуваат во ниеден пропис.

---

⁵ Кодексот е достапен на

<http://www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/codes/index.htm>

Во процената на ЕБОР на корпоративното управување од 2007, законодавството за корпоративно управување во Република Македонија беше рангирано како средно усогласено со Принципите за корпоративно управување на ОЕЦД, при што главните слабости се наоѓаат во делот за транспарентност. Во поглед на директорите, законската рамка треба да обезбеди упатства за улогата и функциите на независните директори (на пр., понудување објективно расудување, надзор на конфликтот на интереси). Независните директори треба да бидат и членови на Надзорниот Одбор и Одборот за ревизија.

АНЕКС 4 - ПОДДРШКА НА МАЛИ БИЗНИСИ

Тимот на ЕБОР за Поддршка на Мали Бизниси (ПМБ) ја поддржува економската транзиција преку олеснување на промената на претпријатијата во потенцијално одржливи микро, мали и средни претпријатија (ММСП) и преку придонесување кон развојот на одржлива инфраструктура за поддршка на ММСП и на советодавни услуги за локалниот бизнис. Ова се постигнува преку два комплементарни инструмента, Програмата за раст на претпријатијата (ПРП) и Програма за советодавни услуги (БАС).

Претходно искуство со ПМБ во Република Македонија

ПРП е активна во Република Македонија од 1998 со речиси 2,9 милиони евра донаторски средства мобилизирани од ЕУ, Фондот за економско-социјална стабилизација (ЕССФ), Ирска, Италија, Јапонија и други билатерални донатори. Досега, 56 македонски ММСП добија помош од ПРП, при што производителите на храна и на фабрикуван метал се најзастапени. Беа евалуирани 31 проект од коишто 39 проценти беа рангирани како високо успешни. 40 проценти од корисниците пријавија зголемување на бројот на вработените, а речиси 70 проценти пораст на прометот. Освен тоа, ПРП спроведе разни Секторски Развојни Активности (СРА) во енергетската ефикасност, енергетските ревизии и финансирањето.

Од својот почеток во 2002, БАС прими вкупно повеќе од 5,7 милиони € во донаторски средства од ЕУ, ЕССФ, Луксембург, Холандија и други, што беше надополнето со над ЕУР 2 милиони во придонеси од клиентите. Досега, БАС спроведе 600 проекти, главно во врска со управувањето на квалитетот, сертификацијата и управувањето со животната средина низ голем број индустрии. Беа евалуирани оценети 431 проект, од коишто 73 проценти беа рангирани како успешни или високо успешни. 70 проценти од претпријатијата на коишто им помогна БАС пријавија пораст на прометот, а 45 проценти зголемување на работната сила. Освен тоа, 10 проценти добија финансиски средства во просечен износ од над ЕУР 800.000. БАС презеде и 20 активности за развој на пазарот за да помогне да се развие адекватна инфраструктура за поддршка на ММСП.

Во однос на другите прашања, кои се битни за оваа област, Програмата за ПМБ во Република Македонија особено се фокусира врз управувањето со животната средина и го поддржува руралниот развој кај повеќе од 60 проценти од корисниците на ПРП, при што 50 проценти од БАС-проектите се наоѓаат надвор од Скопје.

ММСП и консултантскиот сектор во Република Македонија

Сектор на ММСП

ММСП играат витална улога во македонската економија. Официјалните податоци за дејноста на ММСП се ограничени, иако се проценува дека на нив отпаѓаат речиси 75 проценти од вкупните вработувања во Република Македонија. Повеќето ММСП работат во агробизнисот и производството и ја користат својата конкурентна предност на обезбедување квалитетни производи и услуги по релативно евтина цена. Меѓутоа, развојот на приватниот сектор – и конкретно на извозната дејност – е ограничен со низок степен на продуктивност, ниска додадена вредност, недоволна менаџерска софистицираност и недоволен развој на производи и иновации.

Консултантски Пазар

Македонскиот консултантски сектор е во развој, но, се соочува со значителни предизвици во однос на ММСП. Македонските консултанти нудат широк спектар на услуги и индустријата покажува извесни знаци на зрелост, меѓутоа, побарувачката недостига. Учество на жените во консултантската индустрија се чини адекватно, но постојат значителни разлики во понудата на услуги меѓу руралните и поурбаните подрачја. Поради законодавството што поттикнува сертификации за ИСО 9000 (систем за управување со квалитет) и ИСО 14000 (систем за управување со животната средина), побарувачката за воведување стандарди за квалитет и за животна средина е висока и понудата на консултанти за такви услуги е задоволителна. Меѓутоа, консултантската експертиза во областа на стратегискиот, организацискиот и финансискиот менаџмент, како и во областа на информатичко-комуникациската технологија во извесна смисла е ограничена и само малку локални консултанти може да понудат услуги со увид во меѓународните пазари. Индустријата е добро организирана и претставена преку Македонската менаџмент консалтинг асоцијација и Комората на консултанти и обучувачи.

Инфраструктура за поддршка на ММСП

Институционалната поддршка за развој на секторот на ММСП формално постои, но останува расштркана и нецелосна. Политиката за ММСП спаѓа во надлежност на Министерството за економија и неговиот орган за имплементација, Агенцијата за поддршка на претприемништвото (АППРМ), којашто спроведува ваучер-шема од мал обем за кофинансирање бизнис советодавни услуги во областа на промоција на извозот, енергетската ефикасност и иновациите. Постои стратегија за ММСП, а развојот на индустријата понатаму се предвидува според Стратегијата за индустриски политики и иновации на земјата. Сепак, Владата ја препозна потребата за подобрување и проширување на влијанието на Агенцијата врз ММСП.

Продолжување на ПМБ во Република Македонија

ЕБОР ќе продолжи со поддржување на македонскиот сектор на ММСП преку директна поддршка на претпријатијата и системски интервенции за развој на пазарот преку ПМБ, притоа придонесувајќи за развој на конкурентен и одржлив приватен сектор. Во блиска соработка со други донатори и национални органи, ПМБ особено ќе се фокусира врз зголемување на извозната дејност, развојот на производи и иновации на домашниот сектор на ММСП, и ќе работи со претпријатијата во приоритетните сектори, вклучувајќи ги преработката на храна и агрибизнисот, информатичките технологии, автомобилската и металопреработувачката, како и туризмот и транспортот/логистиката. Особен фокус ќе се стави врз олеснувањето на пристапот за клиентите до финансии преку ЕБОР и нејзините партнерски финансиски институции во Република Македонија. Другите прашања како што се подобрувањето на животната средина, руралниот развој, родовата еднаквост и младинското претприемништво ќе продолжат да се третираат во активностите на ПМБ.

На пазарно ниво, ПМБ понатаму ќе се насочи кон промовирање најдобри меѓународни практики во приоритетните сектори преку споделување на успешни примери и обуки. БАС ќе се фокусира врз развивање одржлив и комерцијално остварлив локален пазар за советодавни услуги. Освен тоа, БАС понатаму ќе ги гради постојните партнерства со релевантните локални институции заради јакнење на институционалната поддршка за секторот на ММСП со цел да се одржи помошта за индустријата на долг рок.

Под услов да се мобилизираат финансии, ПРП понатаму ќе го поддржува преносот на менаџерски вештини и на знаење специфично за индустријата и ќе соработува со средни претпријатија што имаат добар извозен и потенцијал за висок раст. Таа ќе им помогне да развијат и да интернационализираат нови, иновативни производи преку зголемена изложеност на претпријатијата на меѓународни најдобри практики и создавање врски со други компании во регионот и на пазарите на ЕУ. Помошта на ПРП ќе се фокусира на одредени видови услуги како што се деловното планирање, финансискиот менаџмент и стратегии за продажба и маркетинг.

БАС планира понатаму да им овозможува на ММСП пристап до консултантски услуги преку проекти со локални консултанти. Ќе се примени флексибилна шема на грантови преку годишни ажурирања на Матрицата со упатства за грантови заради давање приоритет на интервенциите и заради избегнување дуплирање на напорите со меѓународните донатори и владините организации. Обично, поголеми грантови ќе се распределуваат на помали претпријатија, на претпријатија лоцирани надвор од Скопје, за покомплексни консултантски услуги и за проекти што вклучуваат консултантски услуги каде што побарувачката на пазарот не е толку созреана. Тие вклучуваат, но, не се ограничени на пазарна анализа и планирање, маркетинг, информатички системи, финансиско планирање и енергетска ефикасност.

БАС ќе ја спроведува и програмата ЛЕФ за финансиско планирање и известување (АИП) со цел да се подигнат практиките и стандардите на финансиски менаџмент за да се олесни пристапот на клиентите до финансии и до потенцијални инвестиции на ЕБОР.

Помошта на БАС на ниво на претпријатија ќе се надополни со активности за развој на пазарот заради максимализирање на влијанието на програмата врз транзицијата во Република Македонија, вклучувајќи:

- (i) *видливост и распространување* заради промовирање употреба на бизнис советодавни услуги, особено во руралните подрачја, и заради стимулирање побарувачка за пософистицирани консултантски услуги;
- (ii) *изградба на консултантски капацитети* со фокус врз инвестициско планирање, енергетска ефикасност и обука за продажба и маркетинг на консултантски услуги; и
- (iii) *обуки за ММСП*, коишто главно ќе се фокусираат врз третирање на другите битни области поврзани со оваа тема како што се жените во бизнисот, руралниот развој, енергетска ефикасност и заштита на животната средина.

Освен тоа, БАС ќе влезе во партнерство со АППРМ заради зајакнување на нејзиниот капацитет за исполнување на својот мандат на поддршка на ММСП и промоција на претприемништвото. БАС ќе се потруди да го пренесе своето знаење, искуство и најдобри практики во извршување советодавни проекти со домашните ММСП и во изградба на одржливи и комерцијално остварливи локални пазари за бизнис советодавни услуги.

АНЕКС 5 - ТЕХНИЧКА СОРАБОТКА

ОБЕЗБЕДЕНИ СРЕДСТВА ОД ДОНАТОРИ ПРЕКУ ЕБОР, 2009 - ПРВА ПОЛОВИНА НА 2012

Донатор	Обврски за ТС (€)
Австрија	1.410.000
Специјален фонд на акционерите на ЕБОР	4.785.644
ЕУ	3.094.848
Европски заеднички фонд за Западен Балкан	1.419.500
Франција	450.000
Германија	200.000
Италија	224.892
Луксембург	579.500
Холандија	100.100
Норвешка	275.000
Швајцарија	87.580
Соединети Американски Држави	99.476
Фонд за Западен Балкан	1.695.000
Вкупно	14.421.540

ТЕХНИЧКА СОРАБОТКА ПО СЕКТОРИ ПРЕКУ ЕБОР, 2009 - ПРВА ПОЛОВИНА НА 2012

Сектор/Тим	Обврски за ТС (€)	
Развој на МСП*	Агрибизнис	155.705
	Поддршка на мали фирми (порано ТПМ/БАС)	3.434.648
Енергетска ефикасност и климатски промени	Е2Ц2	177.222
Финансиски институции	ФИ	2.357.776
Инфраструктура	МЕИ	847.580
	Струја и енергија	339.809
	Транспорт	6.505.000
Друго	Друго	603.800
Вкупно	14.421.540	

Забелешка: Вредностите на обврските се врз основа на податоците за крајот на годината или дадениот период за секоја година.

* Оваа секторска категорија опфаќа директна помош за МСП и индиректна помош преку политика на дијалог меѓу ЕБОР, властите и комерцијални/бизнис асоцијации (на пр. Инвестициски совети)

АНЕКС 6 - ИЗБРАНИ ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
						Проценка	Проекција
Излезен резултат и расход <i>(Реална промена во проценти)</i>							
БДП	6,1	5,0	-0,9	2,9	3,1	-0,5	1,8
Приватна потрошувачка	7,7	6,9	-4,7	1,4	4,1	1,1	нема
Јавна потрошувачка	0,2	8,1	0,5	-2,0	-2,9	1,5	нема
Бруто формирање на фиксен капитал	23,2	4,7	-0,6	-2,1	нема	нема	нема
Извоз на добра и услуги	12,0	-7,0	-15,7	24,2	10,5	5,0	нема
Увоз на добра и услуги	16,3	0,0	-14,3	9,4	14,2	4,8	нема
Пазар на труд¹ <i>(Промена во проценти)</i>							
Бруто просечна месечна заработувачка во стопанството (годишен просек)	4,8	8,7	14,1	1,0	1,2	нема	нема
Реален пораст на плати во локална валута	2,5	0,4	14,9	-0,6	нема	нема	нема
		<i>(Во проценти од работната сила)</i>					
Стапка на невработеност	34,9	33,8	32,2	32,1	31,4	нема	нема
Цени <i>(Промена во проценти)</i>							
Потрошувачки цени (годишен просек)	2,3	8,4	-0,8	1,5	3,9	3,3	нема
Потрошувачки цени (крај на годината)	6,7	4,1	-1,6	3,0	2,8	4,6	нема
Фискални индикатори <i>(Во проценти од БДП)</i>							
Општ државен биланс	0,6	-0,9	-2,7	-2,4	-2,5	-3,5	нема
Општи државни приходи	32,2	32,5	30,5	29,6	28,7	28,7	нема
Општи државни расходи	31,6	33,4	33,2	32,0	31,2	31,3	нема
Општ државен долг	24,0	20,6	23,8	24,2	27,7	30,9	нема
Монетарно-финансиски сектори <i>(Промена во проценти)</i>							
Пари во поширока смисла (М4, крај на годината)	29,3	11,2	6,0	12,2	9,7	нема	нема
Кредит спрема приватниот сектор (крај на годината)	39,2	34,4	3,5	7,1	8,5	нема	нема
		<i>(Во проценти од вкупните кредити)</i>					
Коефициент на нефункционални кредити	7,5	6,7	8,9	9,0	9,5	10,5	нема
Каматни стапки и девизни курсеви <i>(Во проценти годишно)</i>							
Стапка на влогови во локална валута	4,9	5,9	7,0	7,0	5,9	нема	нема
Стапка на влогови во странска валута	2,0	3,0	3,3	3,1	2,7	нема	нема
Каматна стапка на кредити во локална валута	10,2	9,7	10,1	9,5	8,9	нема	нема
Каматна стапка на кредити во странска валута	8,5	7,2	7,4	7,4	7,4	нема	нема
Пропишана стапка	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	нема	нема
		<i>(Денари за УС долар)</i>					
Девизен курс (крај на годината)	41,7	43,6	42,7	46,3	47,5	46,7	нема
Девизен курс (годишен просек)	44,6	41,6	44,0	46,4	43,5	46,8	нема
Надворешен сектор <i>(Во проценти од БДП)</i>							
Тековна сметка	-7,1	-12,8	-6,8	-2,1	-2,7	-4,0	нема
Трговски биланс	-20,7	-22,7	-20,2	-16,7	-19,9	-20,6	нема
Извоз на стоки	-43,7	-38,7	-32,9	-39,8	-42,6	-44,3	нема
Увоз на стоки	64,4	61,4	53,1	56,5	62,5	64,9	нема
Странска директна инвестиција	8,5	6,0	2,2	2,3	4,0	2,6	нема
Надворешен долг	50,7	45,5	59,1	58,4	65,0	66,3	нема
Јавен надворешен долг	16,1	12,3	17,9	17,0	21,6	нема	нема
Приватен надворешен долг	34,6	33,3	41,2	41,4	43,4	нема	нема
		<i>(Во месеци на увоз на добра и услуги)</i>					

Бруто резерви без злато (крај на годината)	3,6	4,4	4,2	3,7	4,3	нема	нема
Ставки на меморандумот	<i>(Деноминации како што е наведено)</i>						
Население (крај на годината, во милиони)	2,049	2,045	2,053	2,057	2,060	нема	нема
БДП (во милијарди денари)	365,0	411,7	410,7	434,1	463,4	476,932	нема
БДП по глава на жител (во УС долари)	3.997,9	4.827,8	4.548,1	4.551,7	5.162,2	4.935,155	нема
Нето СДИ (во милиони УС долари)	694,7	602,5	190,7	209,2	426,5	263,1	нема
Надворешен долг - резерви (во милиони УС\$)	2.047,6	2.569,0	3.456,1	3.319,6	4.273,9	нема	нема
Надворешен долг/извоз на добра и услуги (во проценти)	98,4	90,4	155,4	129,2	123,1	123,9	нема
Пари во поширока смисла (М4, крај на годината, во проценти од БДП)	48,2	47,5	50,5	53,6	55,037	55,037	нема

АНЕКС 7 - РОДОВА ЕДНАКВОСТ

Родовата нееднаквост и човековиот развој

Според Индексот на Човеков Развој (ИЧР) на УНДП за 2011, Република Македонија се рангира како 78^{ма} од 187 земји, што е околу регионалниот просек за Европа и Централна Азија. ИЧР се состои од три димензии: здравје, образование и пристаен животен стандард. Земјата се рангира значително подобро во однос на Индексот на родова нееднаквост (ИРН) на УНДП, глобално како 23^{та}. ИРН е композитна мерка, којашто го доловува немањето постигнувања поради родова нееднаквост во земјата и за неа се користат три димензии: репродуктивно здравје, јакнење и учество на пазарот на трудот.

Учесиво во работната сила и родови разлики во платите

Според извештајот од 2012 *Жените и мажите во Република Македонија* на Државниот завод за статистика, делот на жените на возраст меѓу 15 и 64 години во работната сила беше 44,7 проценти во споредба со 68,8 проценти за мажите. Југоисточна Европа (ЈИЕ) има најниски стапки на женско учество во работната сила меѓу подрегионите на ЕБОР, при што Република Македонија известува за една од најниските бројки на жени во работната сила на оваа подгрупа. Стапките на вработување кај жените исто така се пониски од стапките кај мажите во земјата (35 проценти за жените и 52 проценти за мажите). Не постојат значителни родови разлики во стапките на невработеност, но, тие се многу високи како за жените, така и за мажите (околу 32 проценти).

Според Државниот завод за статистика, во 2010, жените во просек заработувале за 6,3 проценти помалку од мажите, кога се зема предвид бруто заработката на час. Родовиот јаз во платите варира според различни карактеристики како што се возраста, образованието и занимањето. На пример, се чини дека родовиот јаз е поголем за лица со факултетско образование и со основно и пониско средно образование. Јазот е најзначителен за лица во старосната група од 35 до 39 години и за лица на 65 години и постари.

Според Државниот завод за статистика, во 2011, делот на дипломирани жени на постдипломски студии бил поголем во споредба со делот на мажите (57 проценти и 43 проценти). Меѓутоа, треба да се забележи дека 63 проценти од сите дипломци на општествените науки биле жени, додека на полето на природните науки само 37 проценти од дипломците биле жени. Оваа родова сегрегација во образованието резултира со професионална сегрегација на пазарот на трудот, како што покажува табелата подолу.

Вработеност по сектор	Жени	Мажи
Здравство и социјална работа	69%	31%
Образование	60%	40%
Финансиски и осигурителни услуги	57%	43%
Производство	46%	54%
Дејност со недвижности	46%	54%
Трговија на големо и на мало	46%	54%
Земјоделство, лов и шумарство	40%	60%
Угостителски и прехранбени услуги	31%	69%
Информации и комуникации	30%	70%
Државна управа	30%	70%
Водоснабдување, управување со отпад	20%	80%
Услуги на електрична енергија, гас	14%	86%
Превоз и складирање	13%	87%
Градежништво	9%	91%
Рударство и каменоломи	4%	96%

Извор: Мажите и жените во Република Македонија 2012, Државен завод за статистика на Република Македонија

Според базата на податоци на Светска Банка за жените, бизнисот и правото, целосно платено породилно отсуство во Република Македонија е 270 дена. Законот не предвидува отсуство за татковците. Постојат закони или уставни одредби со кои се пропишува еднаква плата за еднаква работа. Исто така, жените при вработување се заштитени со закон од дискриминативни практики врз основа на род и од сексуално вознемирување на работното место. Меѓутоа, не може да се идентификуваат одредби со кои на работодавачот му се пропишува да ѝ ја даде на вработената истата позиција кога таа ќе се врати од породилно отсуство.

Преприемливост, пристап до финансии

Според базата на податоци на Светска Банка за глобална финансиска вклученост со која се анкетираат приближно 1.000 лица со помош на случајно избран национално репрезентативен примерок, во 2011, над 76 проценти полнолетни мажи и 72 проценти полнолетни жени имале сметка во формална финансиска институција во Република Македонија. Меѓутоа, помалку жени од мажи ги користеле тие сметки за деловни цели. Според Истражувањето за деловна средина и резултати на претпријатијата од 2009 (Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)), 36,4 проценти од анкетираниите 366 фирми имале жена меѓу сопствениците, а 19,7 проценти од овие фирми имале управител-жена. Од 36,6 проценти од фирмите во примерокот на истражувањето BEEPS, коишто се пријавиле за кредит и имале жена меѓу своите сопственици, 16,7 проценти биле одбиени. За споредба, 20,5 проценти од 63,4 проценти фирми без женски сопственици коишто се пријавиле за кредит, биле одбиени.